

Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGORZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2015

Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr inż. Lech Goraj
mgr inż. Rafał Tarasiuk

Warszawa 2015

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-553-6

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze	8
1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN	9
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	13
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	33
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	36
Wnioski	55

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze.....	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	12
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	17
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	22
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednio produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych	24
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednio produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	24
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	25
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	26
Wykres 2.1-24	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	26
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	28
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	29
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	30
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	31
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	32
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	34

Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	35
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-24	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	52
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	54
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	54

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wyników działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2013, w regionie Małopolska i Pogórze. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SO „2007” stanowiła co najmniej 4 000 euro². W polu obserwacji Polskiego FADN dla regionu Małopolska i Pogórze, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych, znajdowało się 146 021 gospodarstw³.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących wyniki ekonomiczne zrealizowane przez gospodarstwa rolne, znajdujące się w 2013 r. w polu obserwacji Polskiego FADN dla regionu Małopolska i Pogórze.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw rolnych pogrupowanych według dwóch kryteriów klasyfikacji użytej we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych: typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w Polsce typ rolniczy zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji, od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób.

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację gospodarstw rolnych, zasoby produkcyjne, produkcję, koszty, dopłaty do działalności operacyjnej, nadwyżki ekonomiczne oraz majątek gospodarstwa rolnego.

¹ Goraj L., Tarasiuk R.: „Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 800 Małopolska i Pogórze. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2015.

² Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

³ Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN dla roku obrachunkowego 2013, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

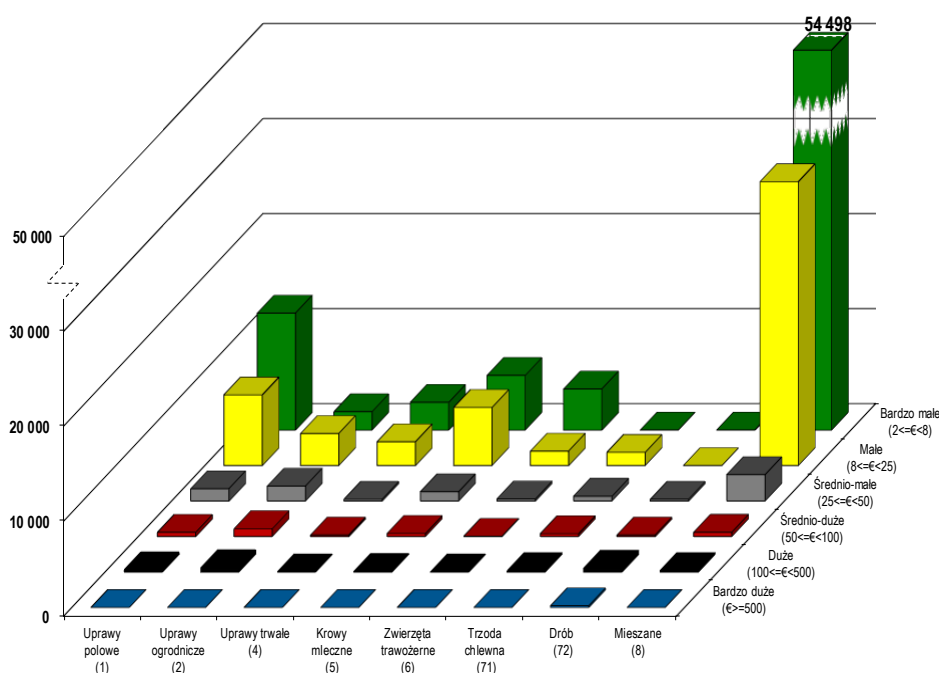
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

W tym rozdziale zawarta jest analiza rozkładu liczby gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN z regionu Małopolska i Pogórze oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju, według tych samych dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu planów wyboru próby gospodarstw rolnych.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze

W polu obserwacji regionu 800 (Małopolska i Pogórze) znajdowało się 146 021 gospodarstw. Dominowały w nim gospodarstwa mieszane (60,1% gospodarstw). Gospodarstwa z tego regionu charakteryzowały się wyraźnie mniejszą siłą ekonomiczną niż w innych regionach. 91,7% gospodarstw posiadało wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 25 tys. euro SO.

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings; Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

Klasa gospodarstw największych (powyżej 500 tys. euro SO), liczyła 184 i była reprezentowana w próbie przez 4 gospodarstwa. Z tego powodu w analizie wyników gospodarstw grupowanych według klas wielkości ekonomicznej (rozdział 3.2), ta klasa została pominięta.

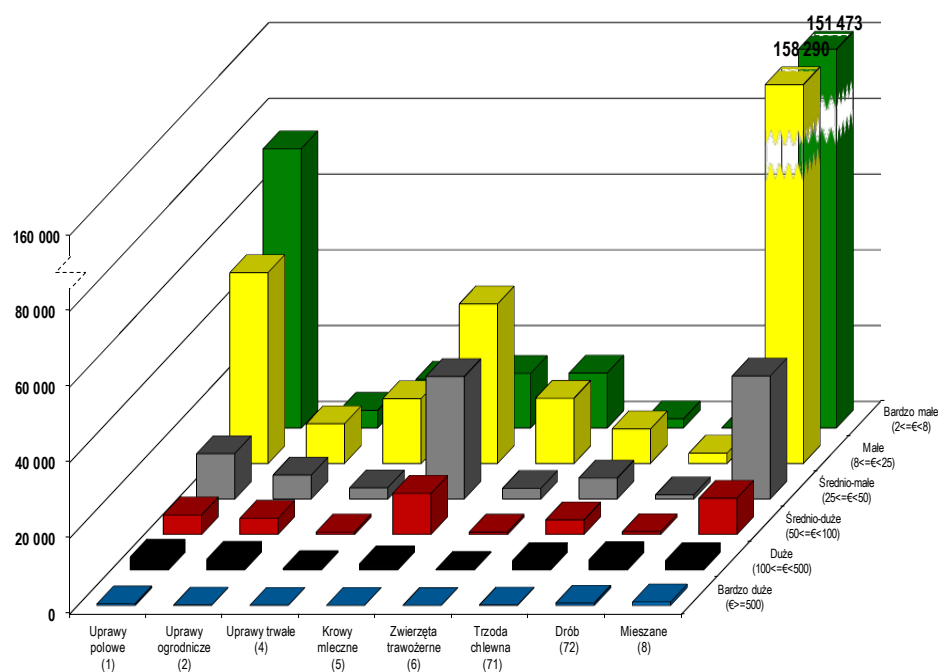
Wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2013 r. region Małopolska i Pogórze wyniosła 15 260,7 euro SO. Na taką wielkość miał wpływ zdecydowanie asymetryczny, silnie prawoskośny rozkład liczby gospodarstw.

1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Podobnie jak w regionie Małopolska i Pogórze, większość gospodarstw rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN (48,0%), należała do typu gospodarstw mieszanych.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2013 r. pole obserwacji Polskiego FADN wyniosła 25 578,4 euro SO. To wskazuje, że wielkość średniego gospodarstwa w regionie Małopolska i Pogórze była znacząco mniejsza od średniego gospodarstwa z pola obserwacji Polskiego FADN i stanowiła zaledwie 59,7% tej wielkości.

Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

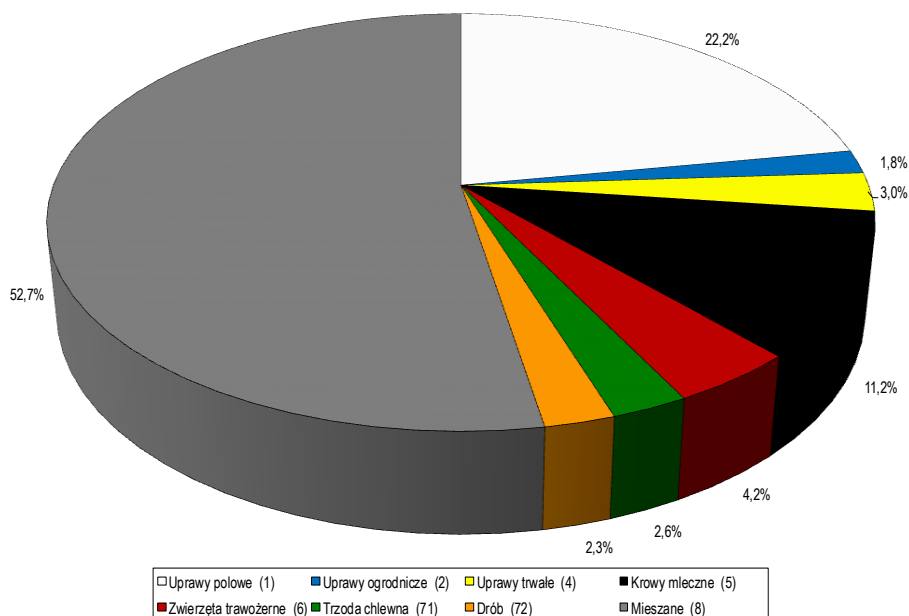
Analizę wyników standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów oraz strukturę standardowej produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane wskaźniki wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

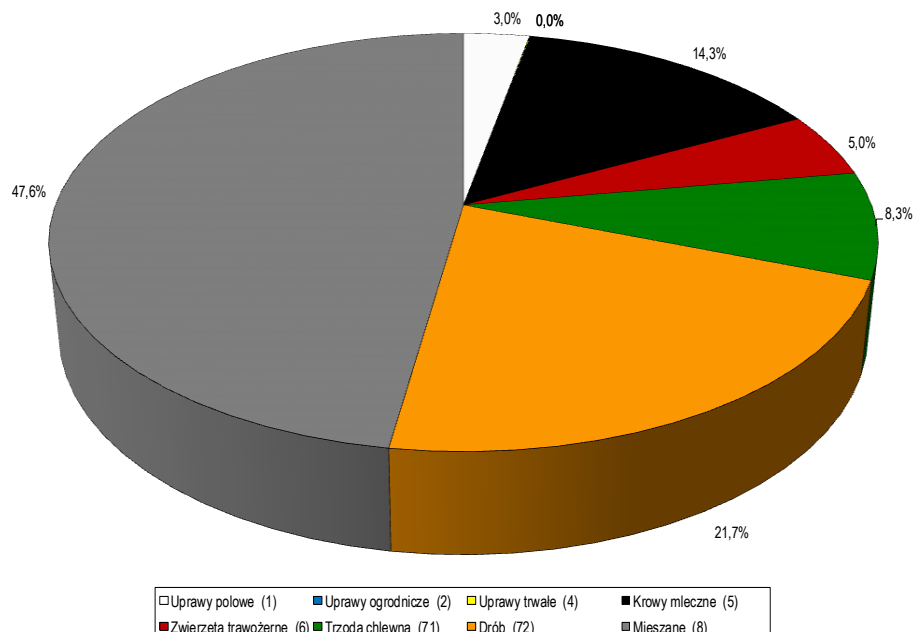
Wykres 2.1-1 pokazuje, że największy obszar użytków rolnych w polu obserwacji posiadały gospodarstwa mieszane oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 52,7% i 22,2%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (1,8%).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

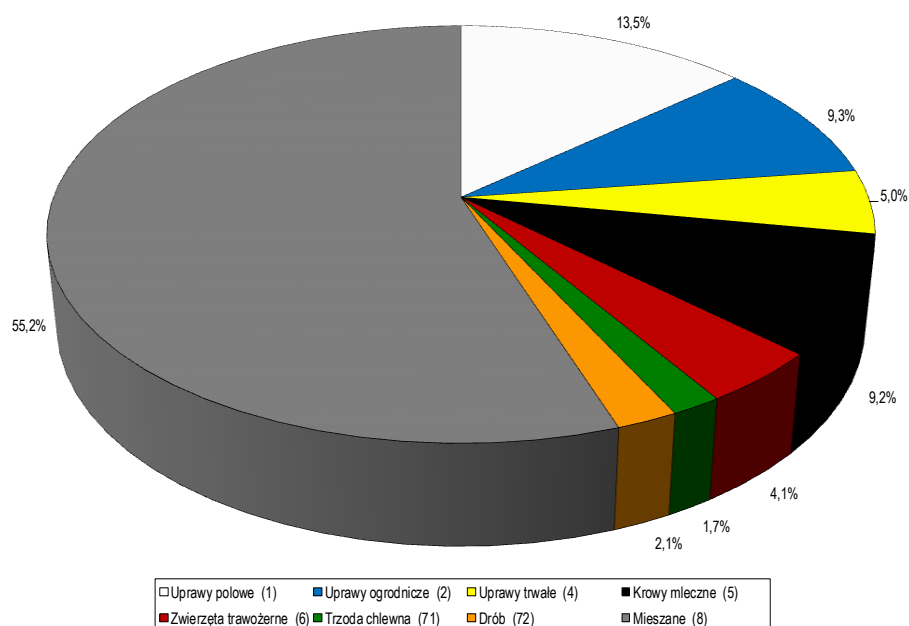
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na sztuki przeliczeniowe (LU)), zobrazowany przez Wykres 2.1-2 wskazuje, że 47,6% pogłównia zwierząt utrzymywane było w gospodarstwach mieszanych. Natomiast gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych miały śladowy udział w posiadaniu zwierząt.

Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

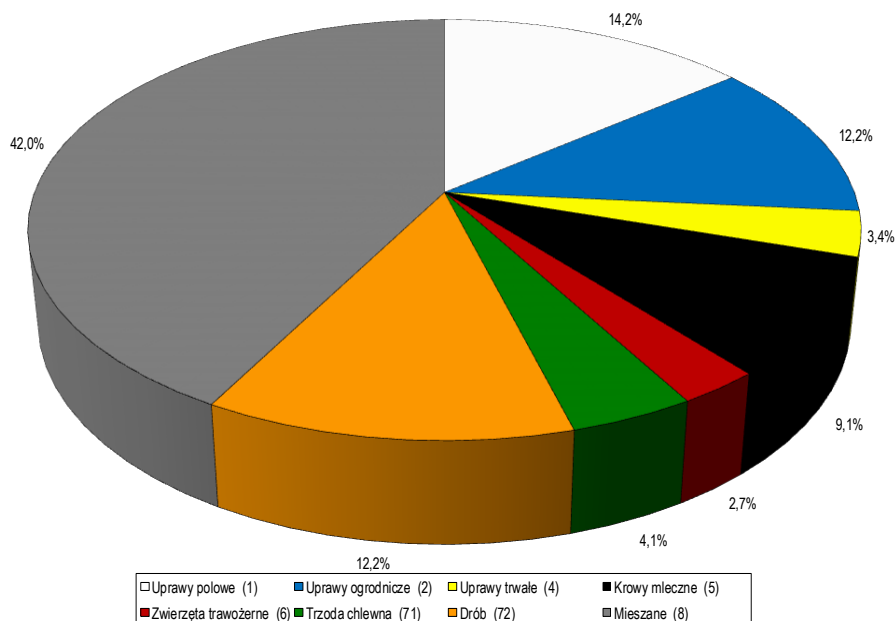
Także gospodarstwa mieszane zaabsorbowały do swojej działalności operacyjnej dominującą część (55,2%) zasobów pracy, wyrażonych liczbą osób pełnozatrudnionych. Wykres 2.1-3 pokazuje, że poszczególne grupy gospodarstw specjalistycznych zaangażowały istotnie mniej nakładów pracy (od 1,7% do 9,3%), co powodowane jest wyraźną przewagą udziału gospodarstw mieszanych w badanej populacji. Relatywnie najmniej zasobów pracy (1,7%) zostało użyte w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych.

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Z rozkładu gospodarstw wynika, że największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO) w towarowym sektorze rolnictwa miały trzy typy rolnicze (patrz: Wykres 2.1-4). Były to gospodarstwa mieszane, gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (trzody chlewnej i drobiu), oraz specjalizujące się w uprawach polowych, których udział wyniósł odpowiednio 42,0%, 16,3% i 14,2%. Najmniejszym udziałem w tworzeniu wartości SO charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (2,7%).

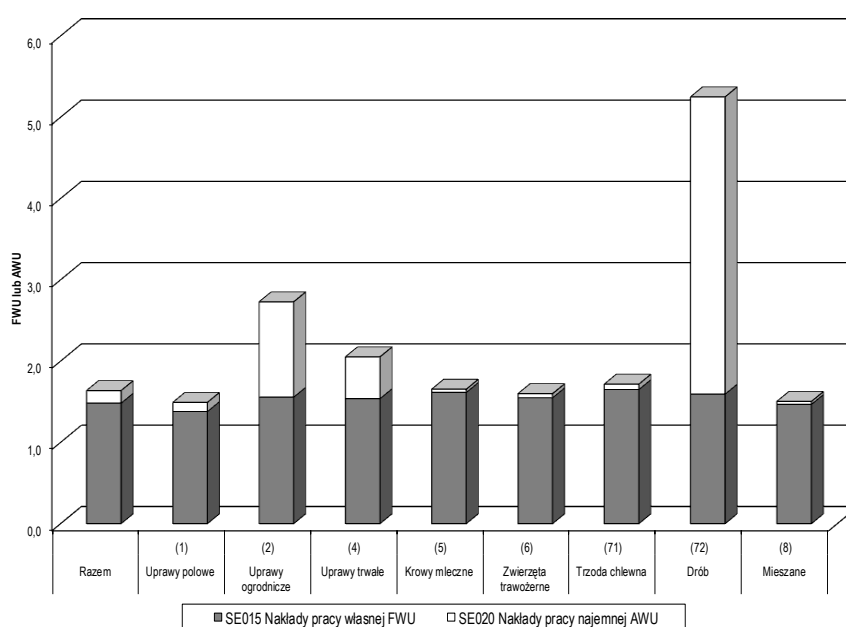
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

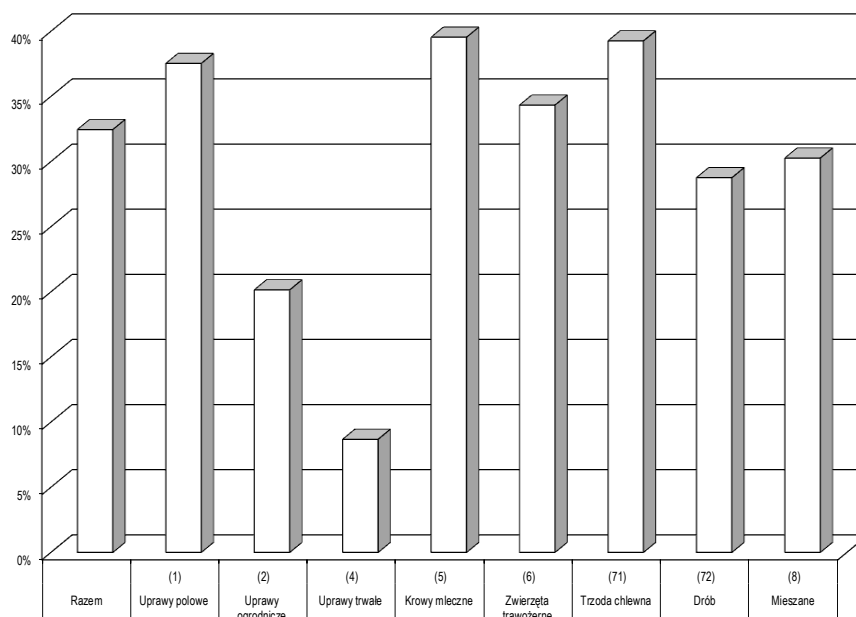
Poziom całkowitych nakładów pracy wnoszonych do działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego odróżniał gospodarstwa różniące się ukierunkowaniem produkcyjnym. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu, w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych poniesione zostały największe nakłady pracy. Ich podstawą była praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. W pozostałych typach gospodarstw udział pracy najemnej był mniejszy, a nakłady pracy własnej kształtowały się na poziomie 1,5 FWU (jednostek przeliczeniowych pracy członków rodziny). Gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych charakteryzowały się najmniejszą absorpcją pracy, a najmniejszy udział pracy najemnej (2,4%) odnotowano w gospodarstwach mlecznych i w mieszanych (patrz: Wykres 2.1-5).

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

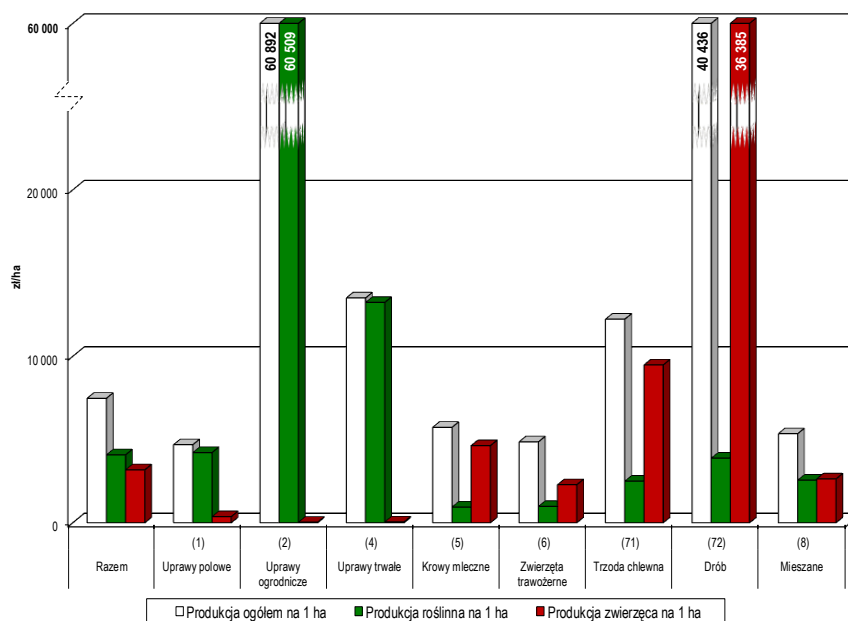
W zasobach ziemi rolniczej wszystkich typów rolniczych odnotowano obecność ziemi dodzierżawianej. Spośród analizowanych typów gospodarstw najwięcej ziemi dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (39,5%), a najmniej (8,7%) gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. Stan ten warunkowany był technologią produkcji: w gospodarstwach specjalizujących się uprawach polowych czynnikiem wytwórczym znajdującym się w minimum jest ziemia, a w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych – w sadach i plantacjach wymagane są raczej kosztowne inwestycje o wieloletnim okresie użytkowania, co przesądza o lokowaniu ich na ziemi własnej (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

Wśród analizowanych ośmiu typów rolniczych, szczególnie wysoką produktywnością ziemi (60 892 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 2.1-7).

Wykres 2.1-7 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

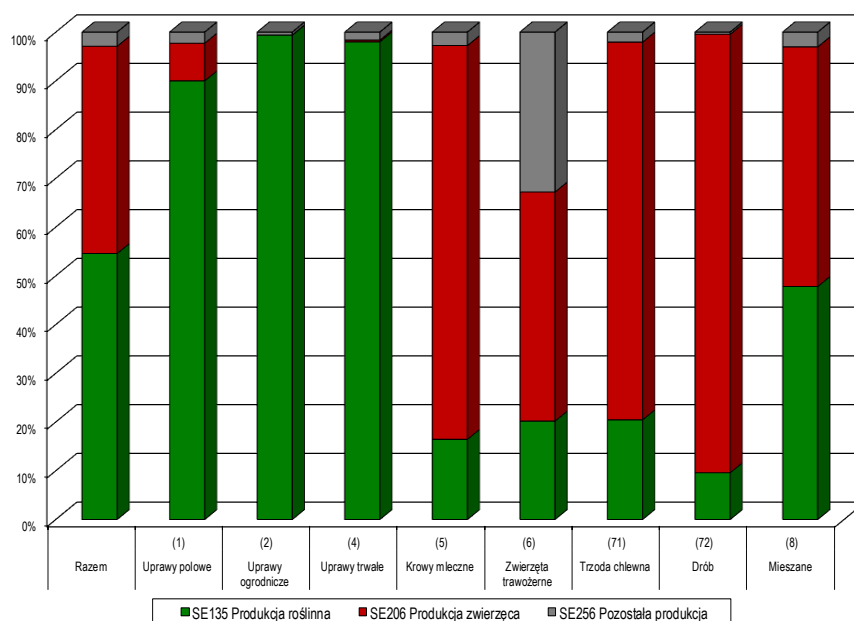

Wynika to z faktu, że produkcja w tym typie gospodarstw wytwarzana była pod osłonami w więcej niż jednym cyklu produkcji i intensywnie wykorzystywane były zasoby posiadanej ziemi.

Kolejne miejsce pod względem produktywności ziemi zajęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (40 436 zł/ha). Najniższą produktywnością ziemi (4 858 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych, których produkcja bazuje na paszach objętościowych.

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych praktycznie całą wartość produkcji zrealizowały poprzez produkcję roślinną (99,4% i 98,0%). Natomiast w czterech typach specjalizujących się w chowie zwierząt, udział produkcji roślinnej wyniósł od 9,6% do 20,4%. Relatywnie wysokie wskaźniki udziału produkcji roślinnej w produkcji gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej wynikają z przyjętej metody rachunku produkcji gospodarstwa rolnego. W rachunku tym wartość produktów potencjalnie towarowych wytworzonych i zużytych w gospodarstwie (na pasze, nasiona) występuje w obu stronach rachunku wyników (produkcji i kosztów). W związku z tym, im wyższy jest poziom samozaopatrzenia produkcyjnego w gospodarstwie, tym większa jest wartość jego produkcji. Udział pozostałej produkcji⁶ był niewielki we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowił margines produkcji gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-8).

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

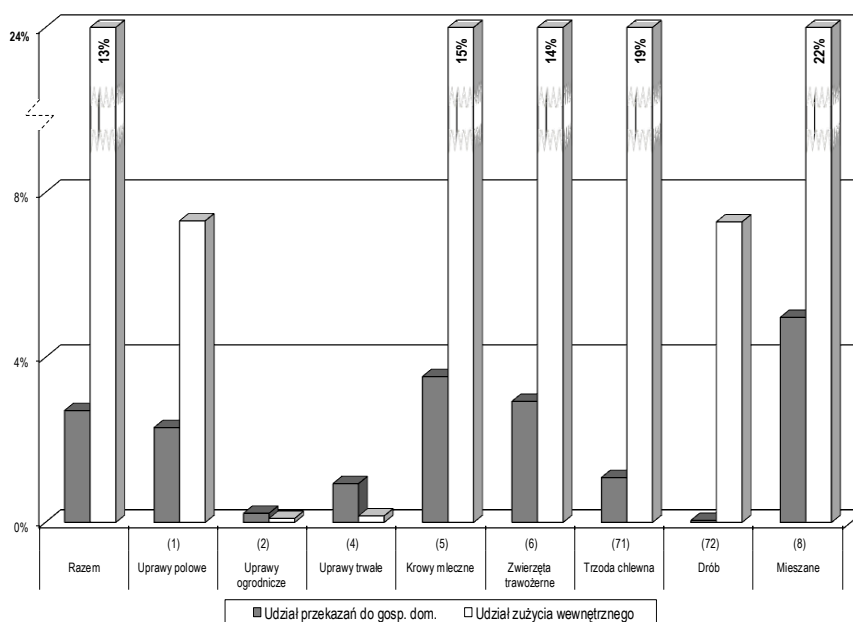
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 2.1-9) odnotowano najniższe wskaźniki udziału zużycia wewnętrznego (0,1% i 0,2%) (odzwierciedlające stopień wykorzystania własnych produktów w dalszej produkcji gospodarstwa rolnego tzw. samozaopatrzenia produkcyjnego). To oznacza, że te typy gospodarstw realizują produkcję z użyciem materiałów z zakupu, a samozaopatrzenie

⁶ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

produkcyjne występuje w śladowym wymiarze. Poziom przekazania produktów gospodarstwa rolnego do gospodarstwa domowego nie stanowił znaczącego rozmiaru zrealizowanej produkcji. Wskaźnik wartości przekazania do gospodarstwa domowego w odniesieniu do wartości zrealizowanej produkcji zawierał się w granicach od 0,0% (gospodarstwa drobiowe) do 3,5% (gospodarstwa mleczne).

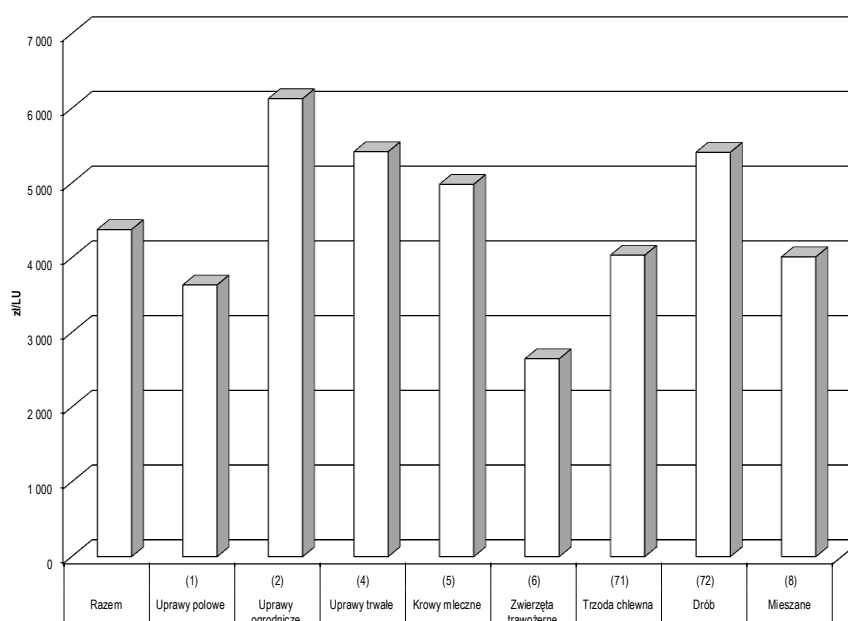
Niski wskaźnik przekazania z gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, w uprawach trwałych, w uprawach polowych i z gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych wynika z ograniczonych potrzeb pozyskiwania bardzo wąskiego asortymentu produktów wytwarzanych w tych gospodarstwach. Wskaźniki przekazania do gospodarstwa domowego były relatywnie wysokie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych, krów mlecznych oraz w gospodarstwach mieszanych. Biorąc pod uwagę łączną wartość transakcji nierynkowych (zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego) w przypadku tych typów produkcyjnych możemy mówić o dominacji modelu rolnictwa tradycyjnego, charakteryzującego się organiczną strukturą produkcji i zarządzaniem.

Wykres 2.1-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

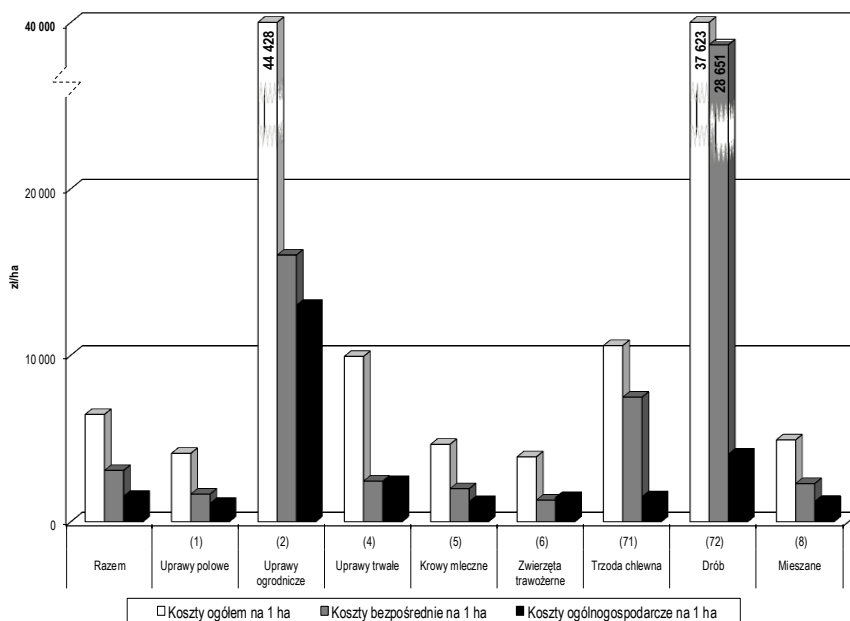
Wartość zrealizowanej produkcji zwierzęcej przypadająca na jedną sztukę przeliczeniową zwierząt (1 LU) ma związek ze specyfiką typów rolniczych (Wykres 2.1-10). Wśród gospodarstw z dużym udziałem produkcji zwierzęcej w wartości produkcji całkowitej (typy 5 – 8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (5 412 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (2 648 zł/LU). Charakterystyka produktywności zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4), ma charakter przypadkowy ze względu na mało liczne pogłowie zwierząt.

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

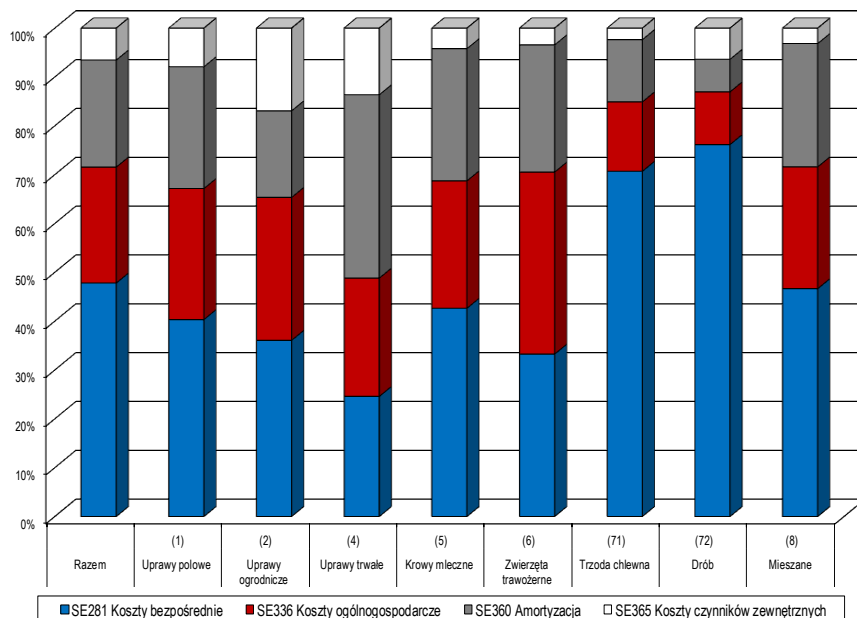
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-11). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (44 428 zł/ha) był wielokrotnie wyższy w porównaniu z gospodarstwami innych typów (prawie 10-krotnie wyższy niż w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych). Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodniczych oraz wyższa od przeciętnych w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych wynika z tego, że ten rodzaj produkcji nie jest ściśle powiązany z obszarem ziemi i warunkami środowiskowymi. Najniższe koszty przypadające na 1 ha użytków rolnych (3 900 zł) poniosły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Koszty amortyzacji miały najwyższy, wynoszący 37,5% udział w kosztach gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych. W typie gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych odnotowano najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych (16,9%), wśród których 89,4% stanowiły wynagrodzenia (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

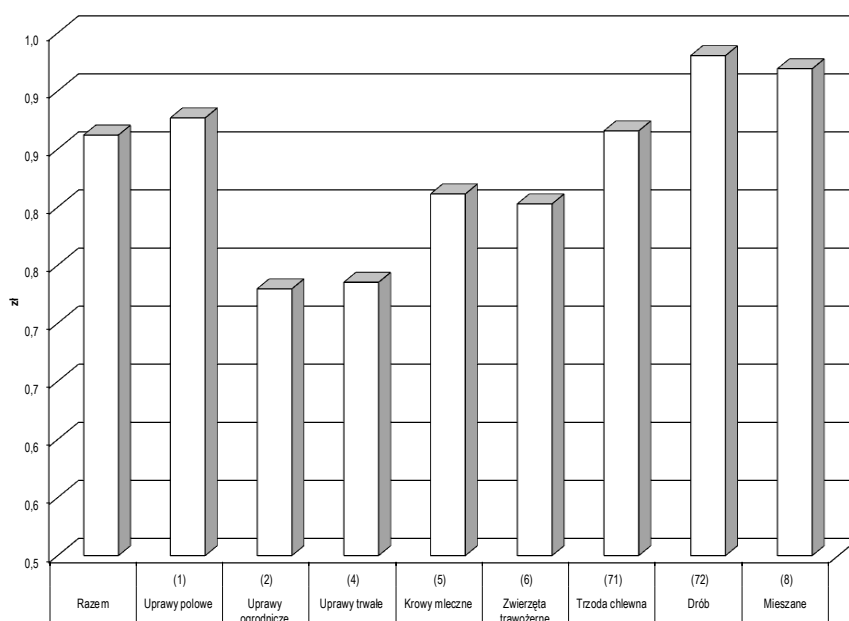

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu zauważalny jest wśród analizowanych ośmiu typów gospodarstw najwyższy udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (76,2%). Jest on spowodowany technologią produkcji, charakteryzującą się żywieniem paszami

treściwymi wysokiej jakości. Z kolei najwyższy udział kosztów ogólnogospodarczych (37,3%) odnotowano w kosztach produkcji gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych, których wartość bezwzględna była najniższa wśród analizowanych ośmiu typów.

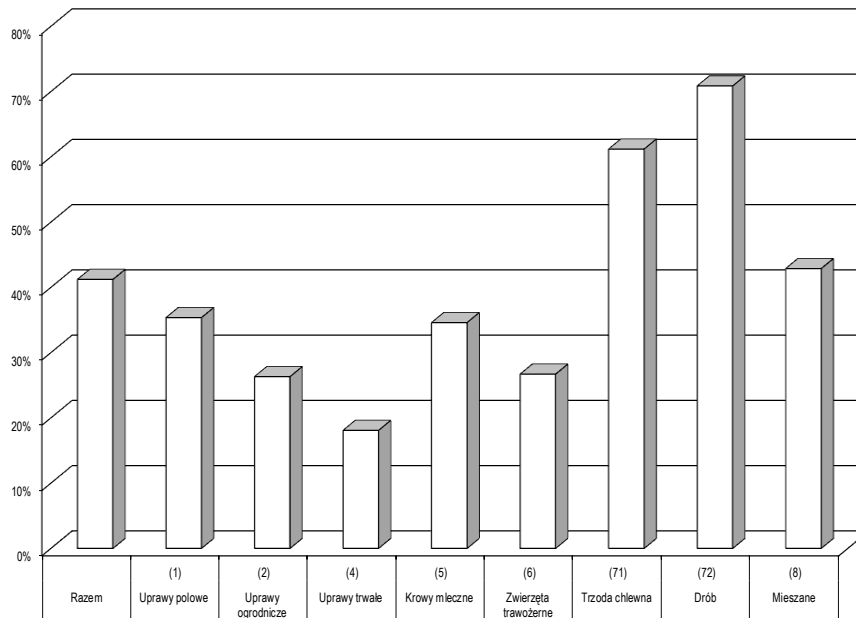
Efektywność produkcji liczona na podstawie zrealizowanej wartości produkcji obliczanej według cen rynkowych, wyrażana jest za pomocą wskaźnika kosztu wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-13). W 2013 roku najniższą efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu i gospodarstwa mieszane. W tych gospodarstwach wskaźnik efektywności produkcji wyniósł odpowiednio 0,93 zł i 0,92 zł. Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, w których koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł 0,73 zł.

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

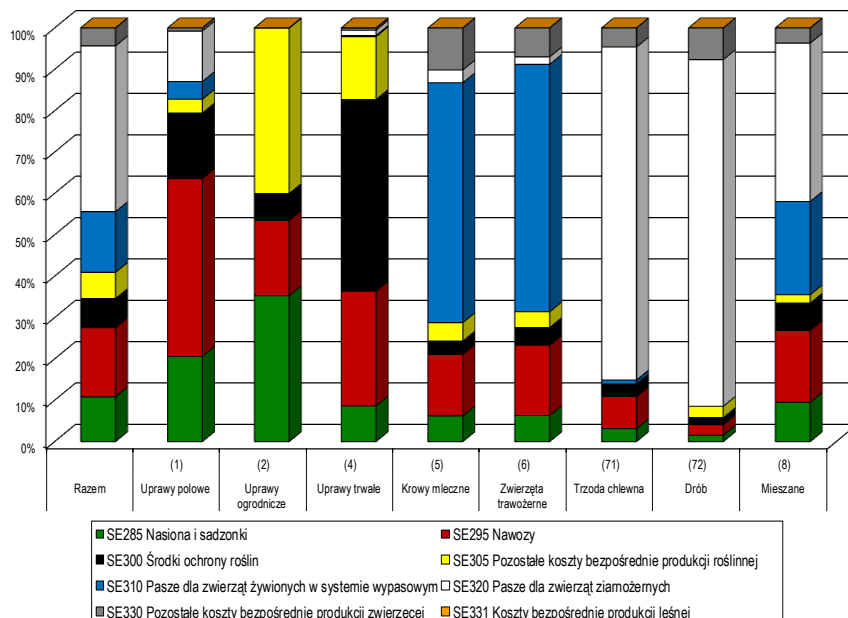

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu stanowiły 70,9% produkcji ogółem. W pozostałych typach rolniczych relacje te kształtowały się na poziomie od 26,3% do 61,2% produkcji, z wyjątkiem gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych – 18,1% (patrz: Wykres 2.1-14 i Wykres 2.1-15).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

W zależności od ukierunkowania produkcyjnego gospodarstw różna była struktura rodzajowa kosztów bezpośrednich. W gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję roślinną dominującymi były koszty nawozów i środków ochrony roślin (60,0% -82,7%). Z kolei w gospodarstwach

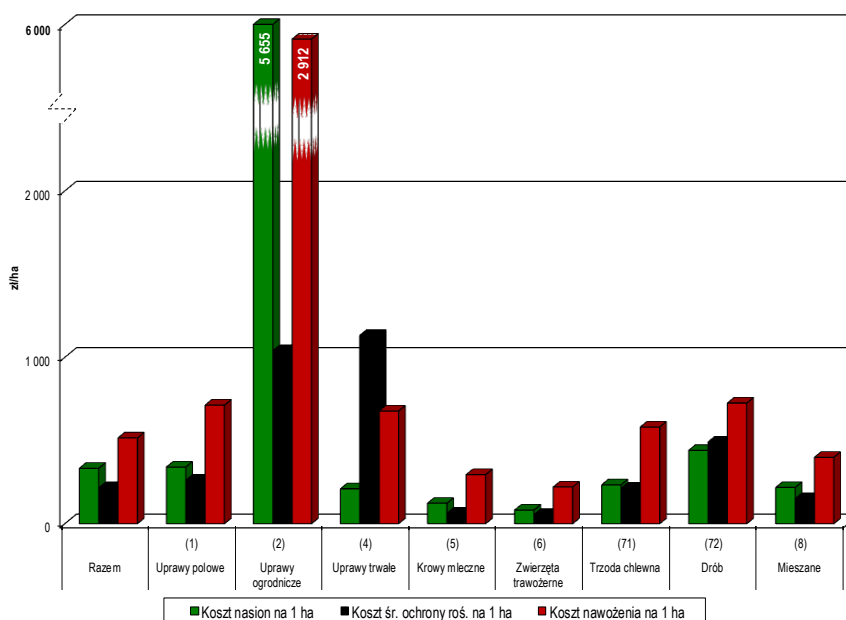
ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą, podstawowy udział w kosztach bezpośrednich miały pasze (61,1% - 83,3%).

Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych (2 912 zł) były prawie sześciokrotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw (515 zł). Wyższym poziomem kosztów nawożenia ukierunkowanych na produkcję roślinną charakteryzowały się także gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (712 zł) oraz uprawach trwałych (677 zł). Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (z wyjątkiem gospodarstw drobiowych), zwłaszcza utrzymujących bydło.

Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych. Specyfiką tego typu gospodarstw jest to, że poziom kosztów środków ochrony roślin znacznie przewyższył poziom kosztów nawożenia mineralnego.

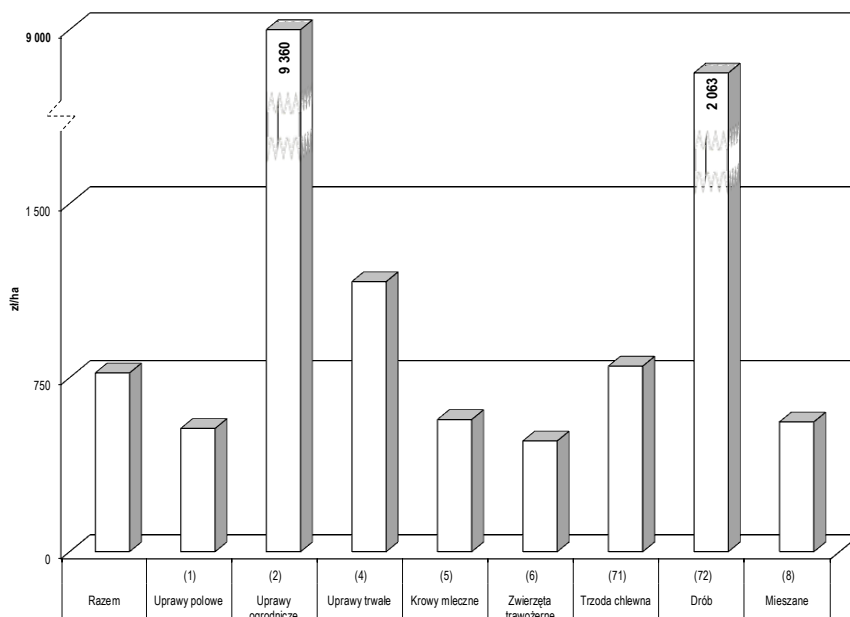
Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, także koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta żywione paszami objętościowymi. To niewątpliwie wynika z większego udziału powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych i bardziej ekstensywnej produkcji upraw nietowarowych.

Wykres 2.1-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

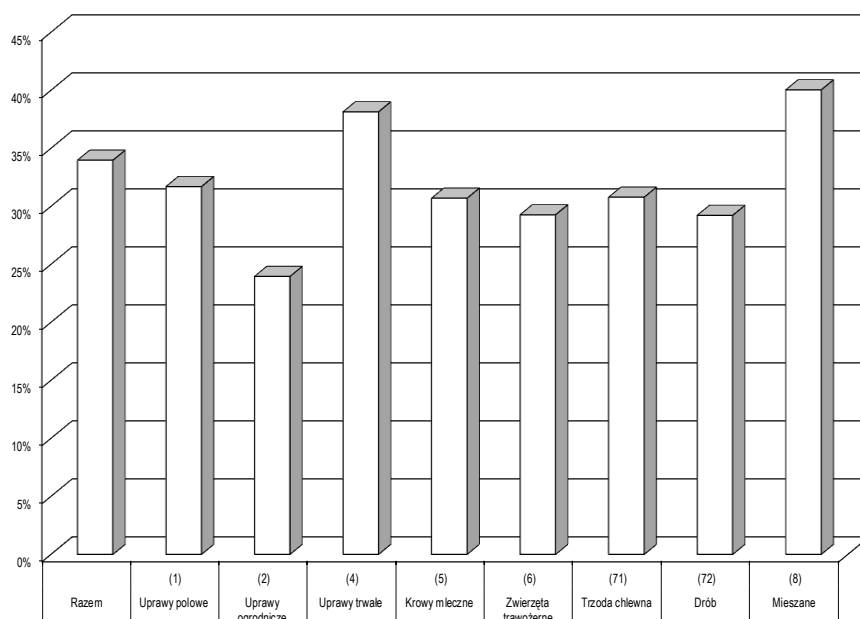
Najwyższy koszt nośników energii (energii elektrycznej i paliw) przypadających na jednostkę powierzchni odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Koszty te wyniosły 9 360 zł na 1 ha użytków rolnych, podczas gdy w średnim gospodarstwie z pola obserwacji 770 zł (patrz: Wykres 2.1-17).

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

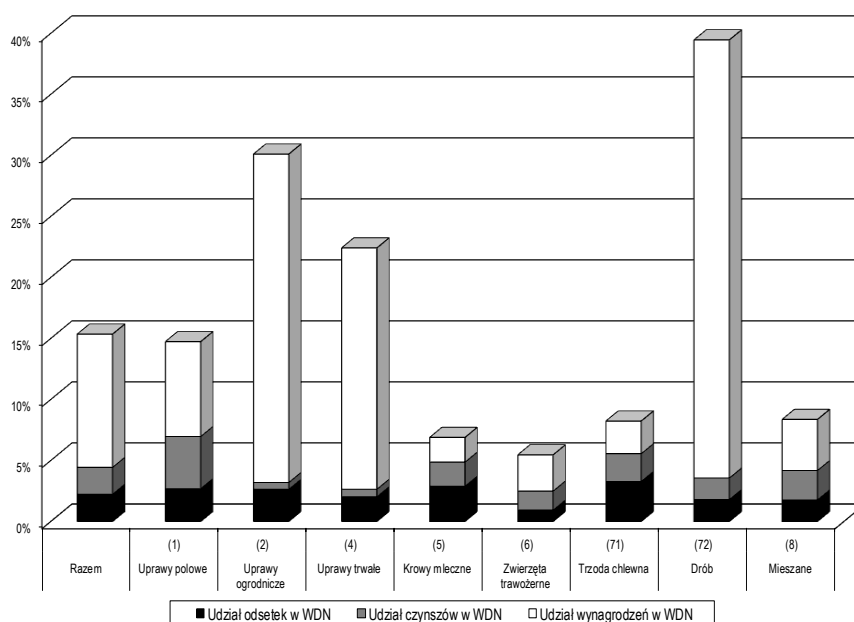
Najwyższy udział kosztów amortyzacji (patrz: Wykres 2.1-18), przekraczający 35% udział w wartości dodanej brutto odnotowano w dwóch typach gospodarstw: mieszanych (40,0%) i specjalizujących się w uprawach trwałych (38,1%). Z kolei w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych udział ten był wyraźnie poniżej średniego w całym zbiorze gospodarstw.

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

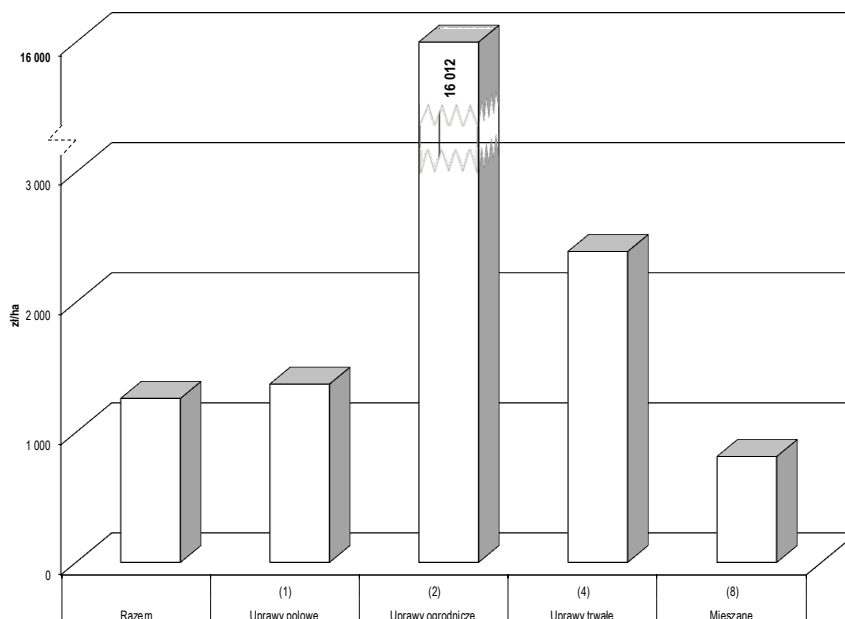
Ostatnią grupą kosztów, tzw. właścicielskich, są koszty zewnętrznych czynników produkcji. Odzwierciedlają one roczne koszty użycia obcych czynników wytwórczych w działalności gospodarstwa rolnego. Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto, czyli nadwyżki ekonomicznej zrealizowanej przez wszystkie zaangażowane czynniki wytwórcze bez względu na ich status własnościowy, miały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (39,5%) oraz w uprawach ogrodniczych (30,1%). Ten relatywnie wysoki udział ma związek ze stosunkowo wysokimi opłatami gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i trwałych za użycie obcej siły roboczej oraz za korzystanie z obcego kapitału (zaciągniętych kredytów) (patrz: Wykres 2.1-19). Najniższy udział tej grupy kosztów w wartości dodanej netto (5,54%) odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

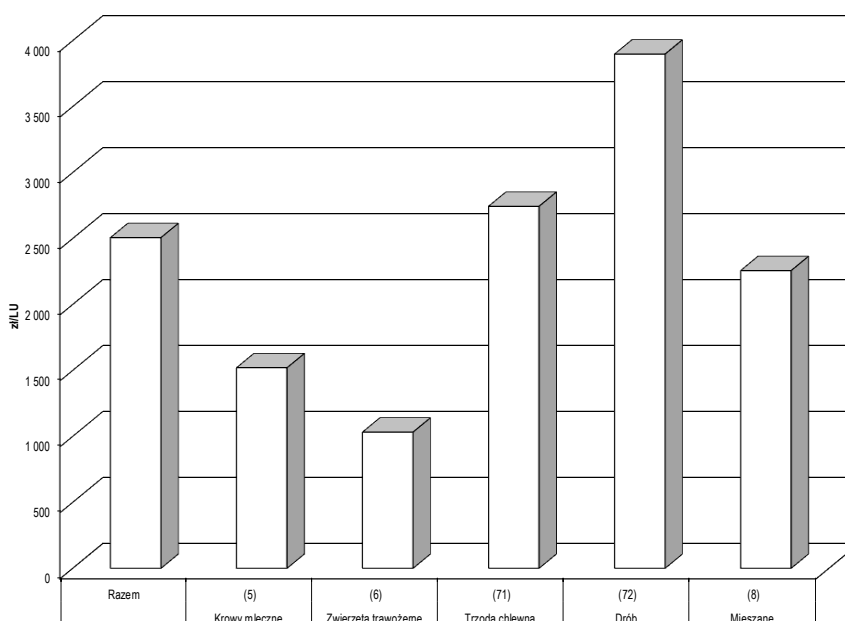
Wartość kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej przypadających na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych była największą w porównaniu z pozostałymi analizowanymi typami rolniczymi i wyniosła 16 012 zł /ha. Ta wartość wielokrotnie przewyższyła poziom tych kosztów w pozostałych typach gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-20). Ich wysoki poziom wynikał z intensywnego charakteru produkcji realizowanej w istotnej części pod osłonami. W pozostałych typach poziom tych kosztów zawierał się w granicach od 407 zł/ha - w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych do 2 390 zł/ha - w gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy trwałe. Relatywnie wysoki poziom tych kosztów zwłaszcza w gospodarstwach specjalizujących się w drobiu wynika z niskiej efektywności produkcji roślinnej w tych gospodarstwach.

Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

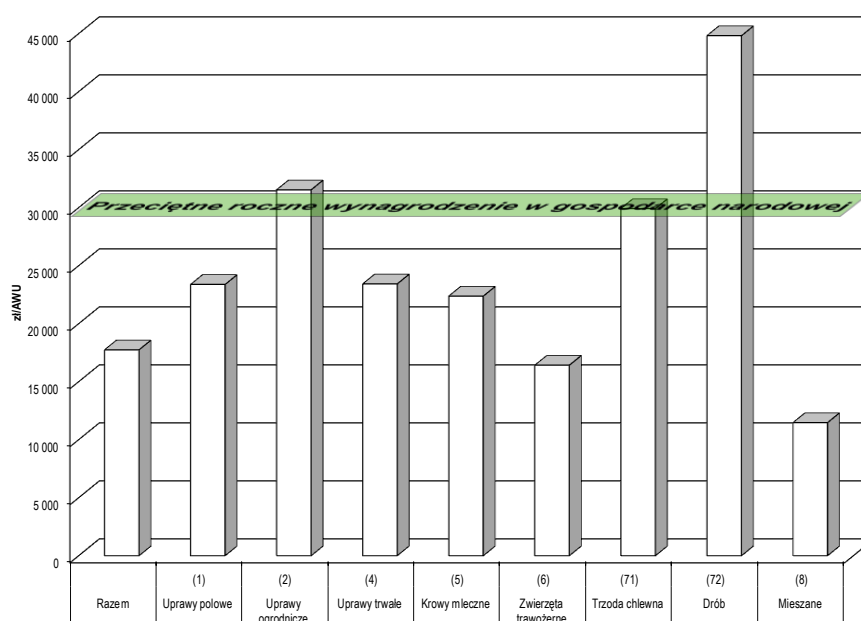
Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU zdecydowany był gatunkiem zwierząt określających dany typ rolniczy (Wykres 2.1-21). Najniższą kosztocłonnością w tym ujęciu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1 032 zł/LU), a najwyższą gospodarstwa utrzymujące drób (3 897 zł/LU). Relatywnie wysoki poziom tych kosztów, zwłaszcza w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych wynika z niskiej efektywności produkcji zwierzęcej w tym typie gospodarstw.

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

Tylko w dwóch typach rolniczych zrealizowana wartość dodana netto przypadająca na osobę pełnozatrudnioną przewyższyła średnie roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁷: w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (45 397 zł) i w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (33 742 zł). W pozostałych typach ta relacja ukształtowała się mniej korzystnie. Najmniejszą wartość dodaną netto przypadającą na osobę pełnozatrudnioną zrealizowały gospodarstwa mieszane (11 466 zł) i gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (16 411 zł) (patrz: Wykres 2.1-22).

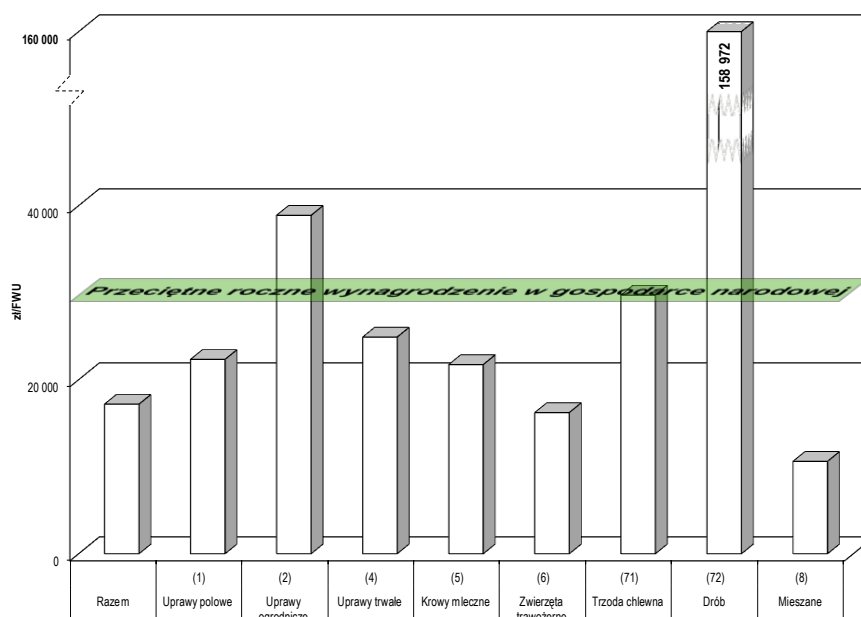
Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Analiza zrealizowanego poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (patrz: Wykres 2.1-23) wskazuje, że najniższą opłatę za własną pracę rodziny rolniczej dostarczyła działalność gospodarstw mieszanych (10 609 zł) gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (16 216 zł). Po drugiej stronie znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w produkcji drobiu, które dostarczyły najwyższą kwotę dochodu w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną (158 972 zł). Wyższy poziom dochodu od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej dostarczyły także gospodarstwa specjalizujące się w produkcji ogrodniczej (38 882 zł).

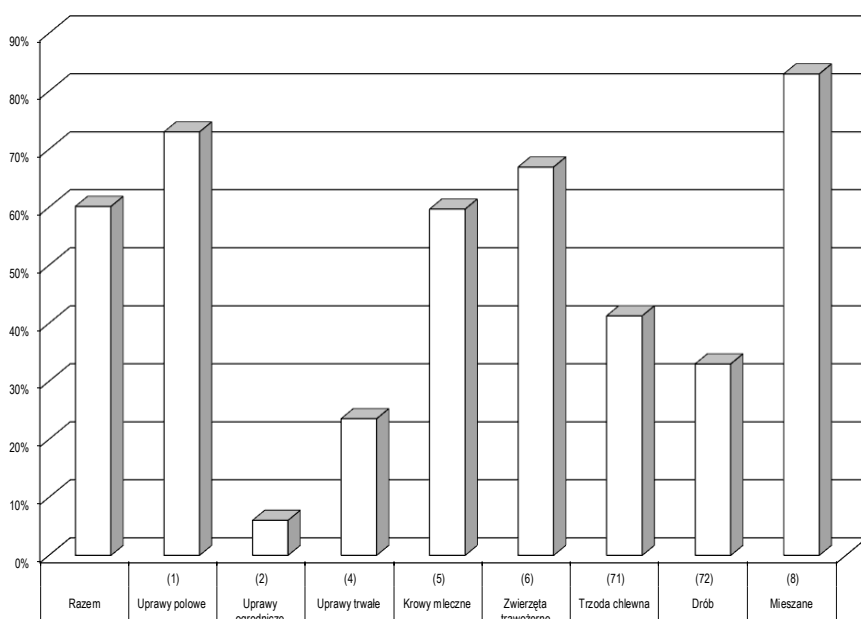
⁷ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 29 798 zł w 2013 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Najwyższy wpływ dopłat do działalności operacyjnej na kształtowanie się wartości zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, odnotowano w gospodarstwach mieszanych i specjalizujących się w uprawach polowych.

Wykres 2.1-24 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

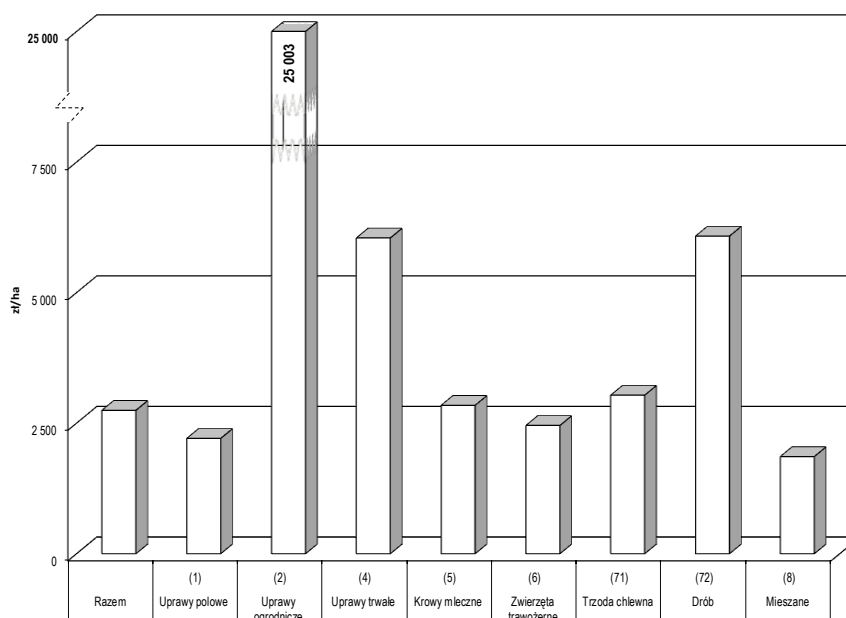

W tych dwóch typach gospodarstw relacja dopłat bezpośrednich do zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wyniosła odpowiednio 83,0% i 73,0%. Także

w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych i krów mlecznych wskaźnik relacji był wyższy od 50% (66,9% i 59,7%). Można więc stwierdzić, że w tych czterech typach gospodarstw większą część dochodu zrealizowano dzięki pozyskanym kanałom pozarynkowym dofinansowaniem bezpośrednim do działalności operacyjnej. Stan ten wynikał na skutek tego, że te gospodarstwa wypracowały relatywnie niższe dochody liczone według cen rynkowych. Jednocześnie te gospodarstwa posiadały relatywnie duży obszar użytków rolnych objętych jednolitą i uzupełniającą płatnością obszarową, będącymi głównymi składnikami dofinansowania do działalności operacyjnej (patrz: Wykres 2.1-1 i Wykres 2.1-24). Najszerszą relacją dofinansowania bezpośredniego do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (6,0%), których rozmiar produkcji w małym stopniu wiązał się z zasobami gruntów rolnych. Sytuacja dochodowa tych gospodarstw była w podstawowym stopniu uzależniona od relacji rynkowych i efektywności produkcji.

Analiza zrealizowanej wartości dodanej netto z 1 hektara powierzchni użytków rolnych oraz zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego z 1 hektara powierzchni własnych użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26) wskazuje, że te wskaźniki były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio 25 003 zł i 22 022 zł).

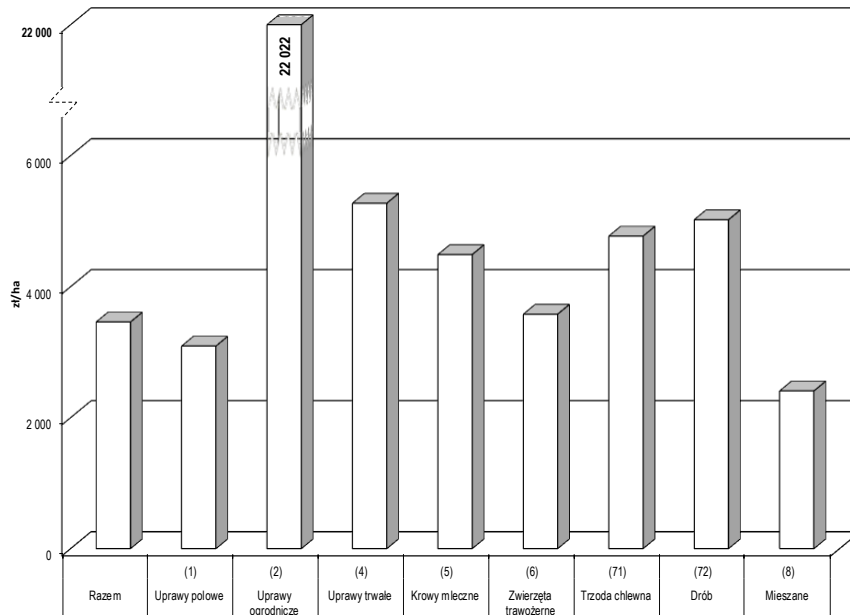
Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te zrealizowały relatywnie wysokie dochody z produkcji w małym stopniu powiązanej z zasobami ziemi, a powierzchnia użytków rolnych znajdująca się w ich posiadaniu była niewielka. W strukturze własnościowej ziemi posiadanej przez gospodarstwa należących do tego typu rolniczego dominującą pozycję (ok 80%) stanowiła ziemia własna.

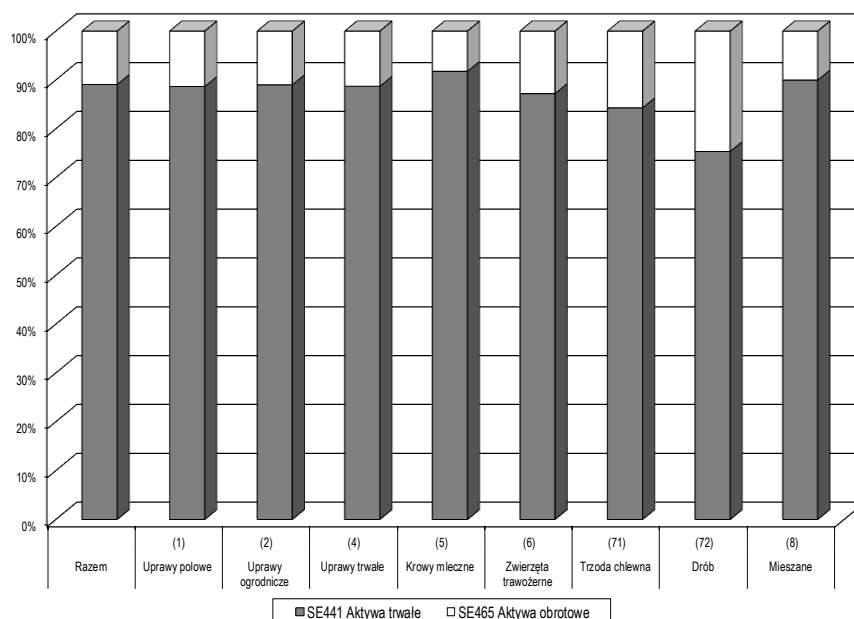
Najniższe wartości tych wskaźników odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (2 207 zł i 30 092 zł) i w gospodarstwach mieszanych (1 859 zł i 2 407 zł).

Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Struktura aktywów znajdujących się w posiadaniu gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-27) jest jednym z czynników decydujących o tempie obrotu ulokowanego w nim kapitału.

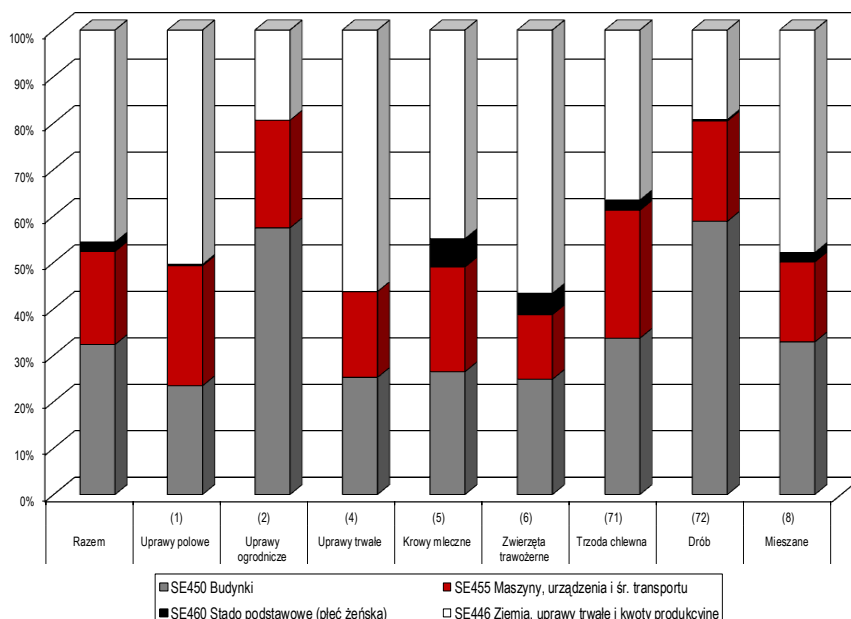
Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Wysoki udział środków trwałych w aktywach całkowitych znacznie zmniejsza tempo obrotu środków. Analizowane typy gospodarstw rolnych charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych (około 90%), a różnice pomiędzy poszczególnymi typami rolniczymi były niewielkie. Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach mieszanych (90,0%), a najniższy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (75,4%).

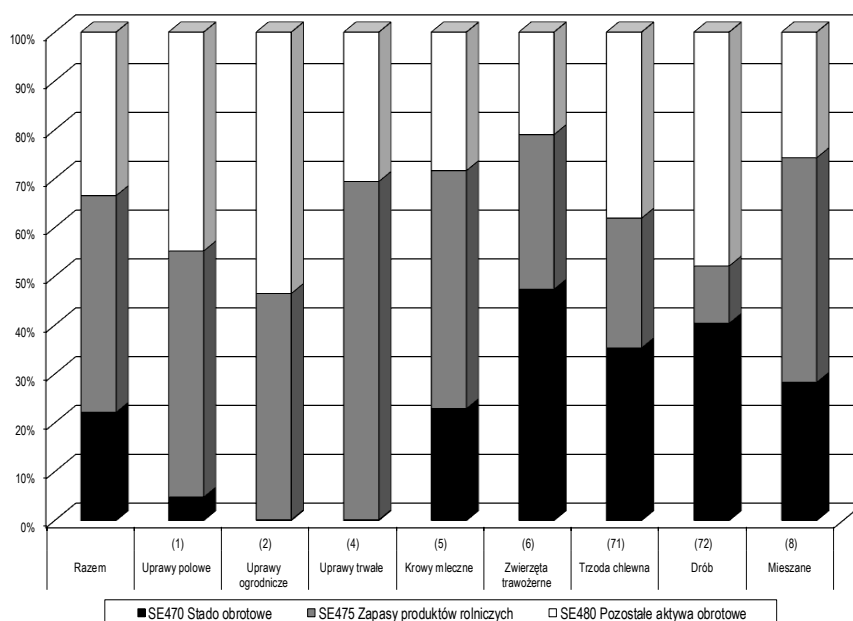
W strukturze aktywów trwałych trzech analizowanych typów gospodarstw: specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych, w uprawach trwałych i w uprawach polowych dominującym składnikiem, przekraczającym 50% udział, była ziemia łącznie z uprawami trwałymi i kwotami produkcyjnymi (patrz: Wykres 2.1-28). W dwóch typach gospodarstw: specjalizujących się w chowie drobiu i w uprawach ogrodniczych największy udział (powyżej 50%) w strukturze aktywów trwałych miały środki o charakterze ostonowym: budynki i budowle. Najwyższym udziałem środków technicznych w aktywach trwałych charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na trzodę chlewną (27,5%). W gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych, relatywnie duży udział w wartości środków trwałych (6,1%) stanowiły zwierzęta stada podstawowego.

Wykres 2.1-28 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

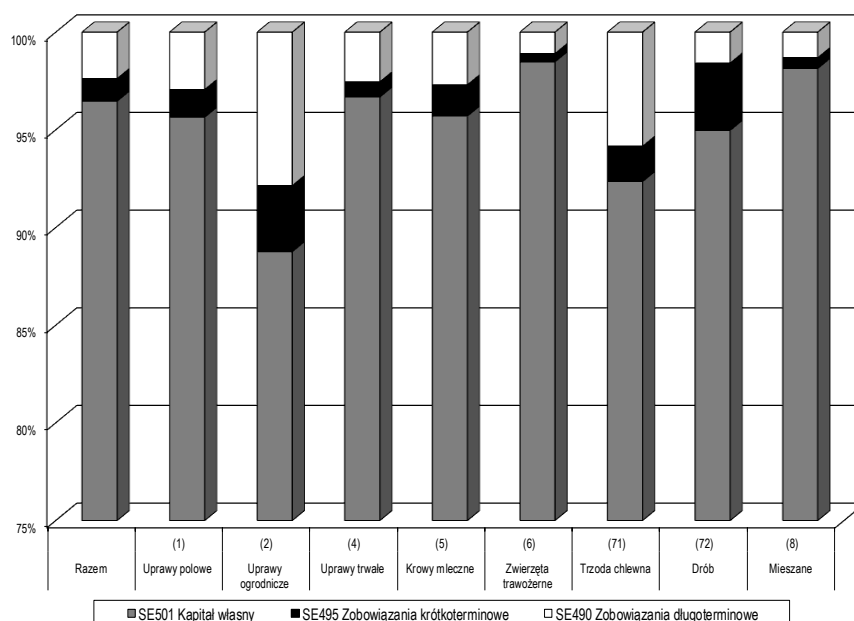
Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych ma również istotny wpływ na strukturę aktywów obrotowych w bilansie finansowym (patrz: Wykres 2.1-29). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych dominującą część (69,3%) aktywów obrotowych stanowiły zapasy produktów rolniczych, zaś w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych pozostałe środki obrotowe (53,5%), na które składały się głównie materiały do produkcji z zakupu. Największy udział zwierząt stada obrotowego w strukturze aktywów obrotowych odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (47,3%), które charakteryzują wieloletnie cykle produkcji zwierząt opasowych.

Wykres 2.1-29 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

W strukturze pasywów gospodarstw wszystkich ośmiu typów rolniczych dominował kapitał własny (patrz: Wykres 2.1-30). To oznacza, że majątek badanych gospodarstw finansowany był głównie własnymi środkami, co świadczy o wysokiej autonomii finansowania majątku.

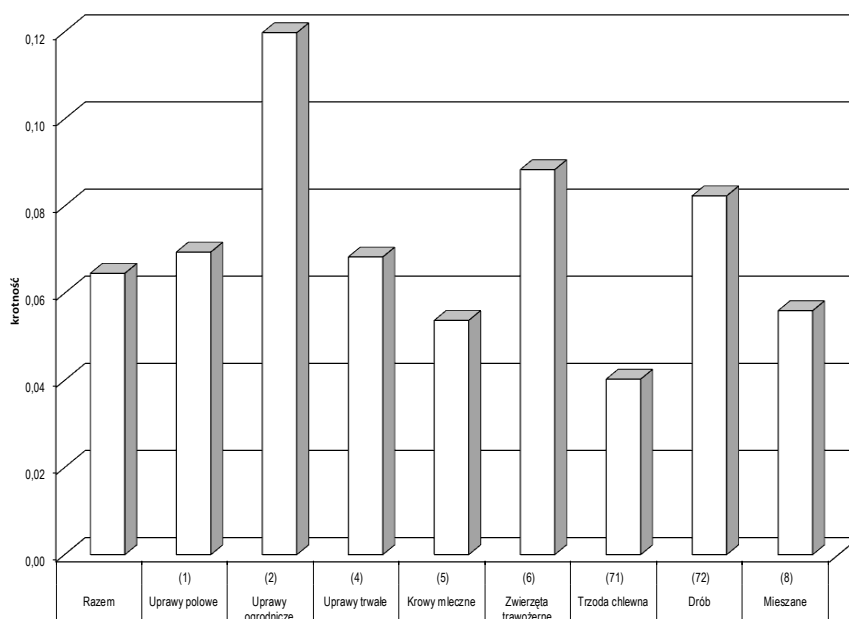
Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Najwyższy stopień zadłużenia aktywów zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (11,2%). Z analizy poziomu zadłużenia aktywów wynika, że większy od przeciętnego poziom zadłużenia aktywów zaobserwowano w gospodarstwach należących do pięciu typów rolniczych. W gospodarstwach z trzech pozostałych typów rolniczych poziom zadłużenia aktywów był niższy od średniego (3,5%): w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (1,6%), w gospodarstwach mieszanych (2,0%) i w specjalizujących się w uprawach trwałych (3,3%). Zewnętrzną formą dofinansowania aktywa gospodarstw analizowanych typów rolniczych (z wyjątkiem gospodarstw nastawionych na produkcję drobiu), były głównie kredyty długoterminowe. W zobowiązaniach siedmiu analizowanych typów gospodarstw udział zobowiązań długoterminowych w zobowiązaniach całkowitych był dominujący (od 62,7% do 76,5%), a średni ich udział w całym badanym zbiorze gospodarstw wyniósł 67,2%.

Przepływy pieniężne (2)⁸ informują o nadwyżce środków pieniężnych, pozostającej do dyspozycji posiadaczy gospodarstw rolnych po sfinansowaniu przez nich działalności operacyjnej, inwestycyjnej i obsłudze zadłużenia. Wygenerowane saldo dodatnie może posłużyć m.in. do utworzenia rezerwy dla sfinansowania przyszłych inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych (patrz: Wykres 2.1-31). Wskaźniki relacji przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje efektywność środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższą efektywnością, spośród ośmiu analizowanych typów rolniczych, charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (12%), a najniższą (4%) gospodarstwa specjalizujące się w chowie trzody chlewnej.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

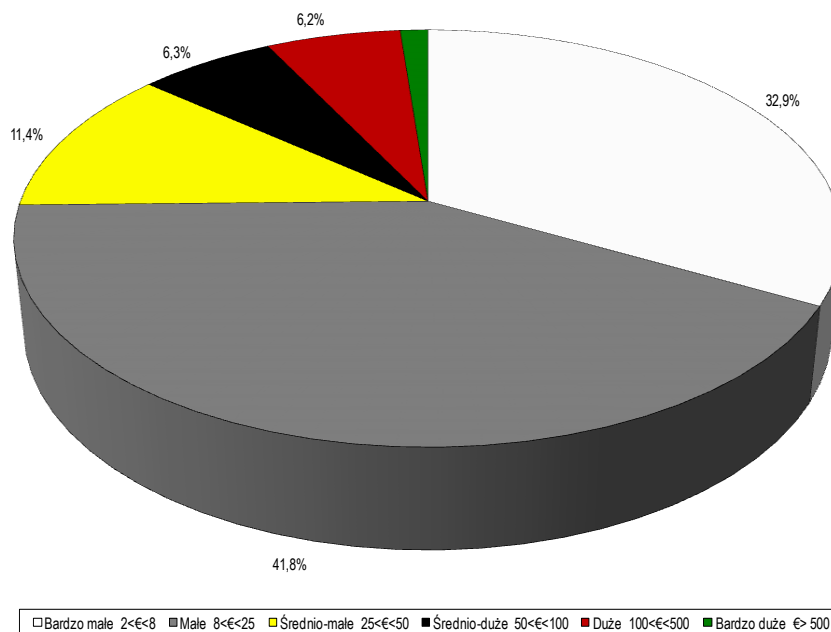
⁸ Przepływ pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

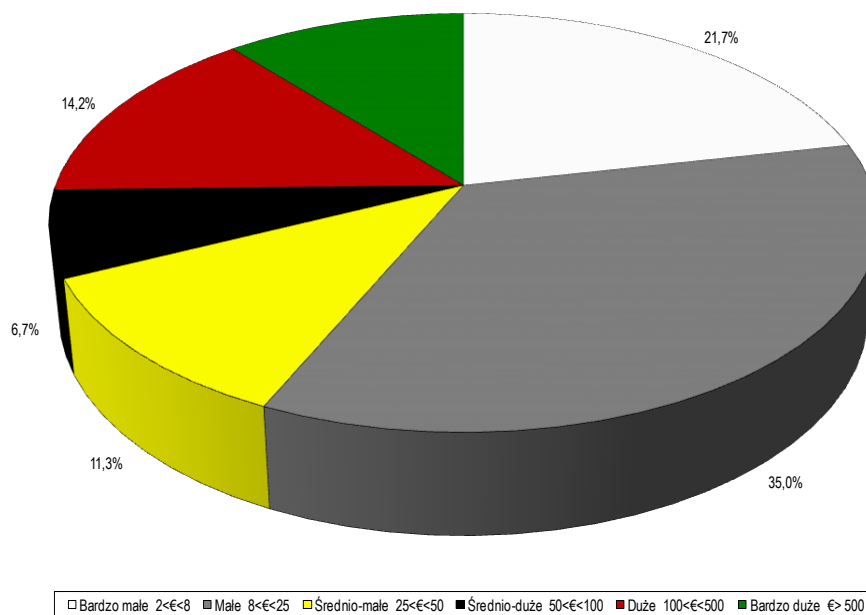
W posiadaniu gospodarstw bardzo małych oraz małych pod względem wielkości ekonomicznej, znajdowało się prawie 75% obszaru użytków rolnych. Znaczący był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na 11,4% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa duże, stanowiące około 1% liczby gospodarstw, posiadały 6,2% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej (od 100 do 500 tys. euro SO) dominowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych oraz nastawione na chów drobiu (porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

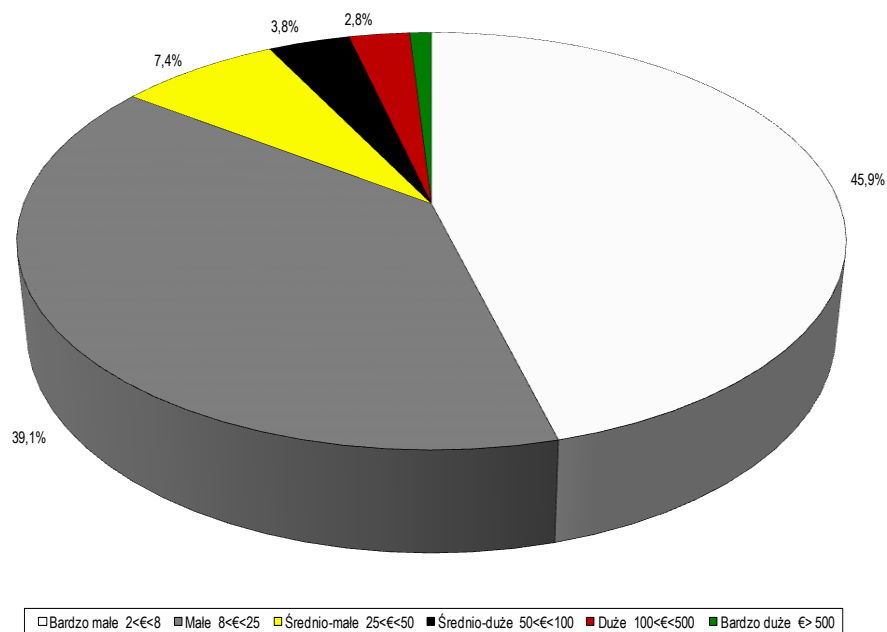
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU (patrz: Wykres 2.2-2), wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO, w których skoncentrowane było ponad 2/3 pogłowia (68%). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO znajdowało się ponad 25% pogłowia zwierząt.

Wykres 2.2-2 Pogłowia zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

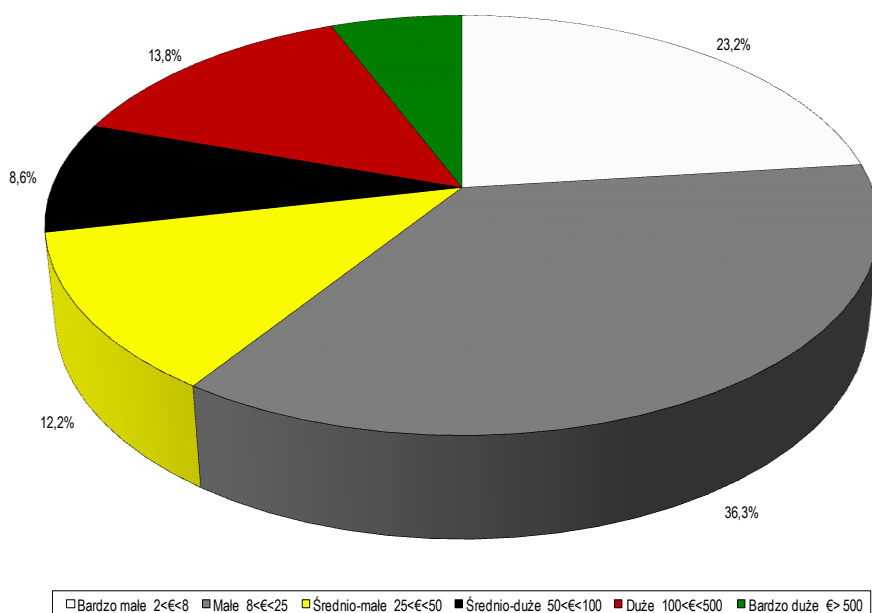
Gospodarstwa bardzo małe i małe obejmowały 85% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa duże, które mimo, że użytkowały znaczącą powierzchnię ziemi – 6,2% ogółu (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadały 14,2% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2), to zaangażowały zaledwie 2,8% ogółu nakładów pracy. Świadczy to o wysokiej wydajności pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości obliczonej Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysuwały się gospodarstwa duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (około 1%) wytwarzały 13,8% wartości SO. Na drugim biegunie znalazły się gospodarstwa bardzo małe (56% liczby gospodarstw) z 23,2% udziałem w sumie wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

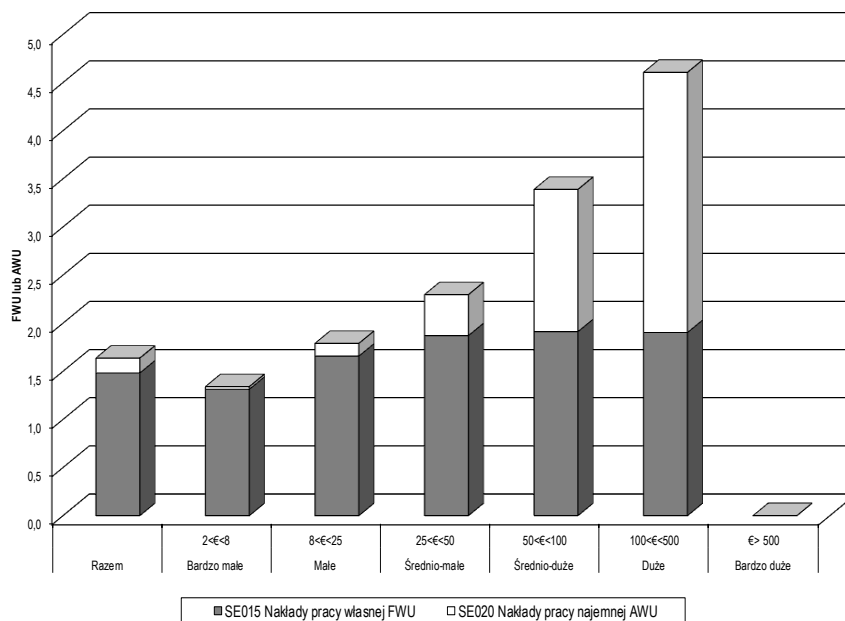
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Działalność gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 100 tys. euro SO opierała się głównie na własnych zasobach pracy. W gospodarstwach powyżej 100 tys. euro wykorzystanie najemnej siły roboczej było już wyższe, a jej wielkość stanowiła prawie 60% nakładów pracy (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że w gospodarstwach do 100 tys. euro SO licznie reprezentowane były gospodarstwa rodzinne, w których dominowała praca własna.

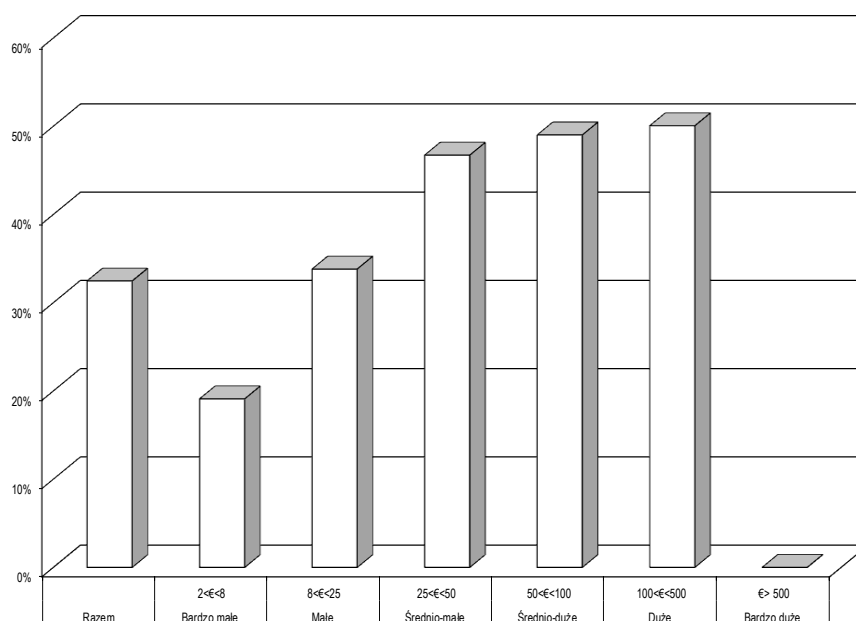
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach regionu Małopolska i Pogórze możemy mówić, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego zwiększały się zasoby posiadanych użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej⁹. W większości klas wielkości ekonomicznej w strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne (z wyjątkiem gospodarstw dużych, w których udział gruntów dodzierżawionych przekroczył nieznacznie 50%). Udział dodzierżawionych użytków rolnych, zaprezentowany na wykresie wynosił przeciętnie 32,5% ogółu powierzchni i zmieniał się z 19,1% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do ponad 50% w grupie gospodarstw dużych (powyżej 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-6).

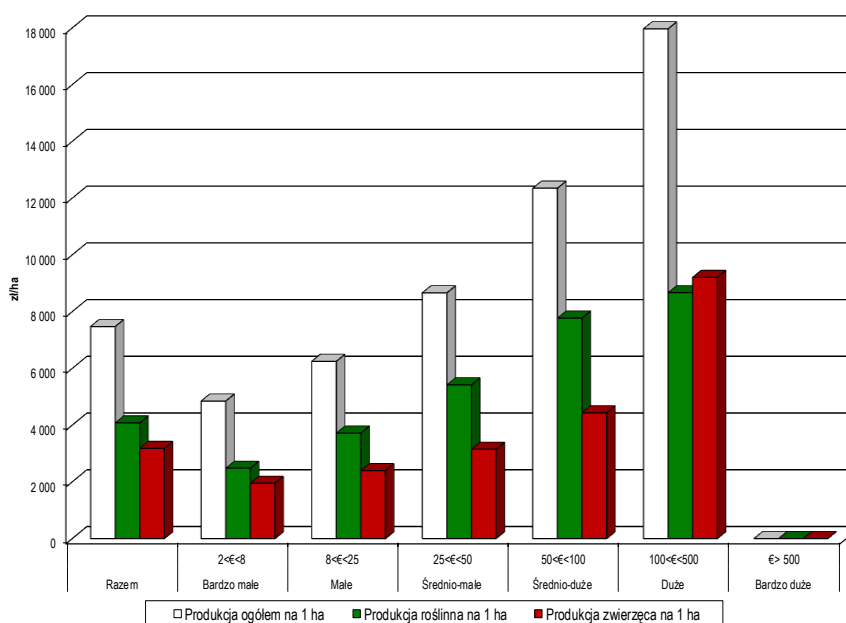
⁹ Patrz: przypis 1 na str. 7.

Wykres 2.2-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

Najwyższą produktywność ziemi (mierzoną wartością produkcji przypadającą na 1 ha użytków rolnych) uzyskały gospodarstwa duże, a więc powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-7).

Wykres 2.2-7 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

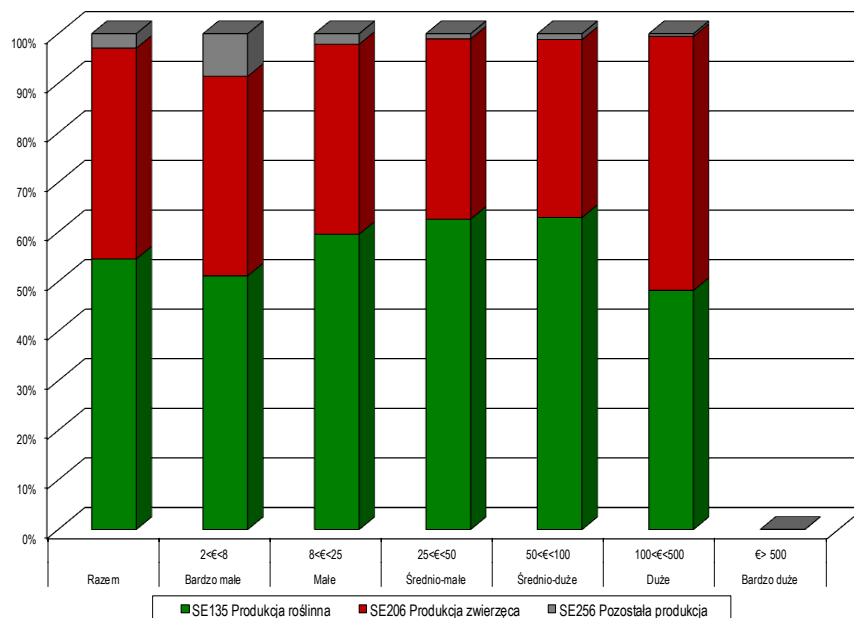

Należy przy tym zaznaczyć, że w tej klasie największą grupę stanowiły gospodarstwa ogrodnicze (31%), nastawione na chów drobiu (28%), natomiast mniejszy udział miały

gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (15%) (porównaj: Wykres 1.2-1). Produkcja ogółem na 1 ha użytków rolnych w tych gospodarstwach była prawie 4-krotnie wyższa niż w gospodarstwach najmniejszych. Przeliczając produkcję roślinną na 1 ha użytków rolnych podobnie jak w przypadku produkcji ogółem i zwierzęcej obserwowano wzrost produktywności wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw.

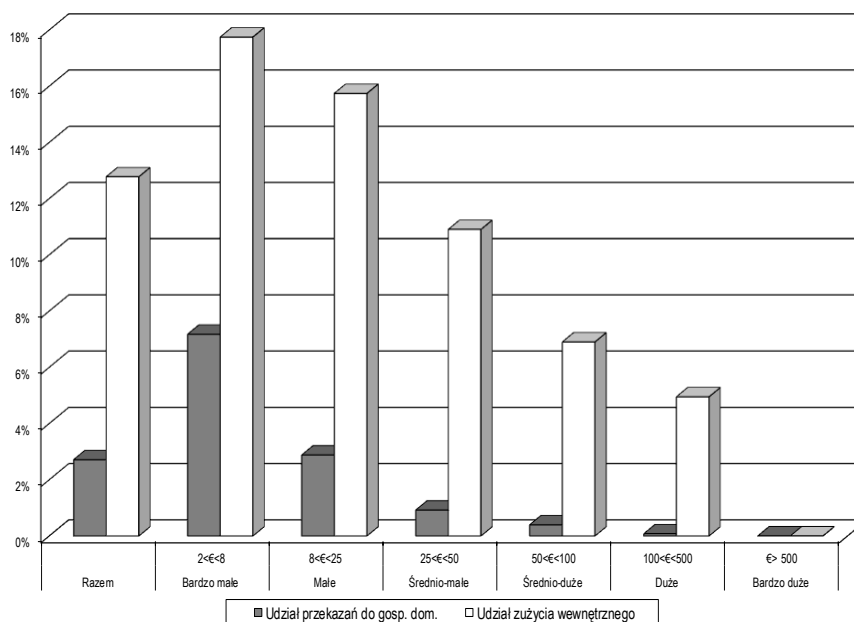
Udział produkcji zwierzęcej w strukturze produkcji tylko w przypadku gospodarstw dużych (powyżej 100 tys. euro SO) przekroczył 50%. W pozostałych gospodarstwach dominowała produkcja roślinna, której udział w przypadku gospodarstw z klas wielkości ekonomicznej pomiędzy 25 tys. euro SO – 100 tys. euro SO przekraczał 60%. Udział pozostałej produkcji był bardzo mały i wynosił maksymalnie 8,5% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-8).

Wykres 2.2-8 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

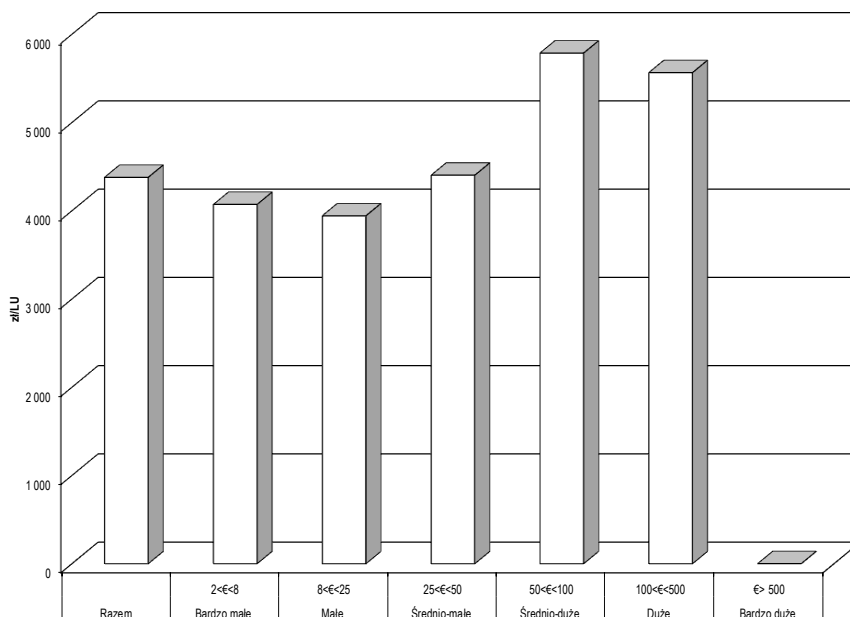
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego traciła na znaczeniu, nie przekraczając 1% produkcji ogółem w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 25 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-9). Wartość zużycia wewnętrznego zwiększała się wraz z wielkością klasy ekonomicznej od ok. 5 tys. zł do ok. 60 tys. zł na gospodarstwo, ale jej udział w strukturze produkcji był coraz niższy.

Wykres 2.2-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

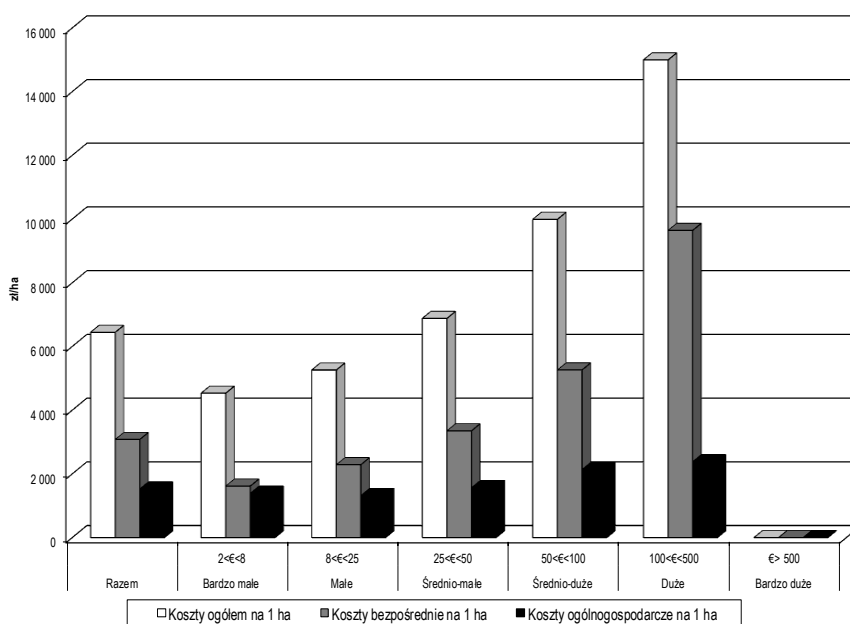
Wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (Wykres 2.2-10) wynosiła przeciętnie 4 378 zł. W gospodarstwach średnio-dużych produktywność zwierząt była największa i była o ponad 45% wyższa niż w gospodarstwach małych (od 8 do 25 tys. euro SO). Można to wiązać ze strukturą pogłowia jak i jakością zwierząt. Z analizy produktywności zwierząt według typów rolniczych (por. Wykres 2.1-10) wynika, że gospodarstwa nastawione na chów drobiu oraz krów mlecznych charakteryzowały się wyższą produktywnością niż gospodarstwa z trzodą chlewną, a zwłaszcza utrzymujące pozostałe zwierzęta trawożerne.

Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Analizowane prawidłowości produktywności ziemi powiązane są z poziomem kosztów ponoszonych przez gospodarstwa. W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw poziom ponoszonych kosztów na 1 ha użytków rolnych zwiększał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-11). Proporcjonalnie do przyrostu kosztów ogółem na 1 ha UR, zwiększały się także koszty bezpośrednie, które są głównym czynnikiem wzrostu produktywności ziemi.

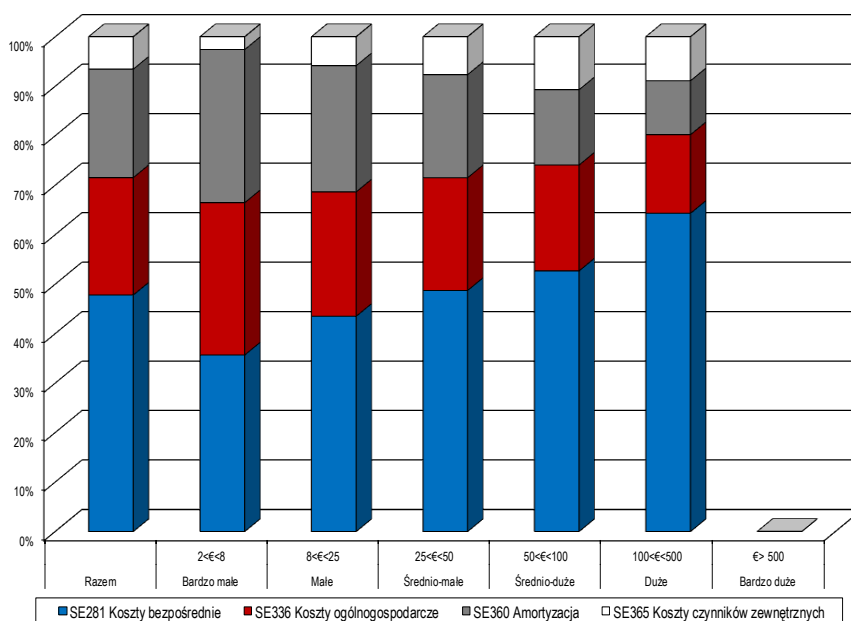
Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych praktycznie nie zmieniał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, dopiero w gospodarstwach powyżej 50 tys. euro SO znacznie przekroczył przeciętny poziom wynoszący 1 530 zł/ha.

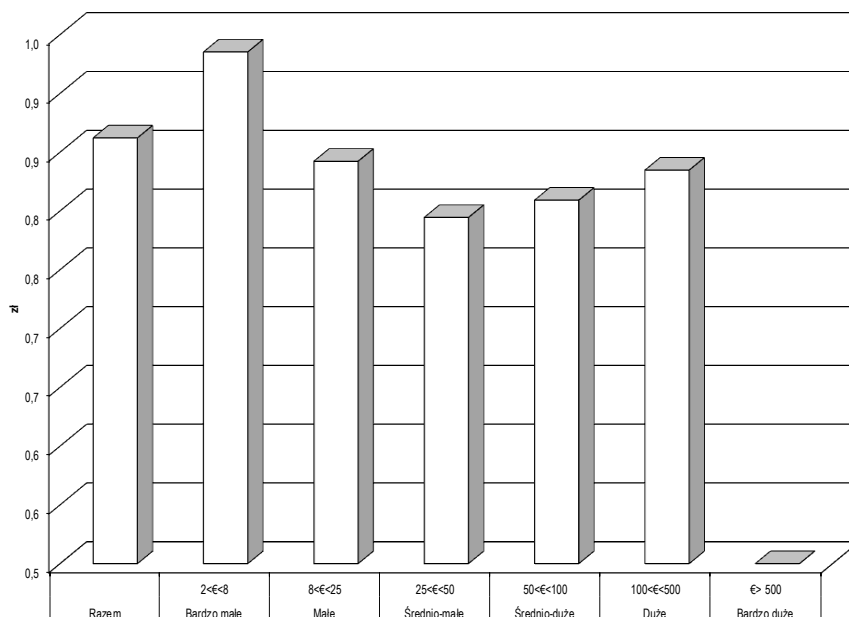
Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 35% do 64%) (patrz: Wykres 2.2-12). Było to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych i amortyzacji w miarę wzrostu skali gospodarowania. W gospodarstwach dużych i bardzo dużych znaczną liczebnie grupę stanowiły gospodarstwa ogrodnicze i nastawione na chów drobiu i trzody chlewnej. W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem bardzo mocno się obniżał. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji. Wyraźnie wzrastał zaś udział kosztów czynników zewnętrznych, z 2,5% w gospodarstwach bardzo małych do ponad 10% w średnio-dużych. Związane jest to ze znaczącym udziałem pracy najemnej w tych gospodarstwach.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

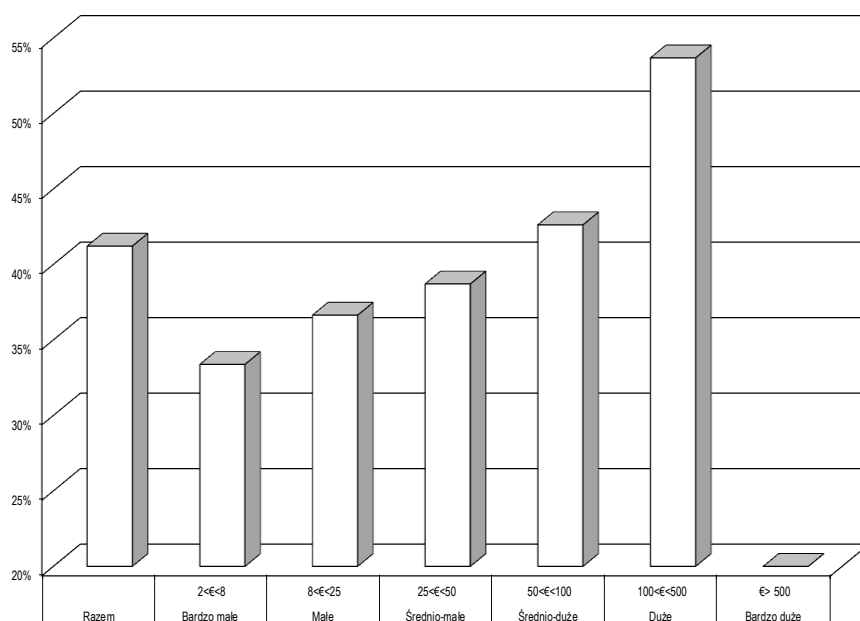
Najniższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji (patrz: Wykres 2.2-13) był w gospodarstwach średnich, w których wyniósł około 0,8 zł. W gospodarstwach mniejszych, a także większych ekonomicznie od tych klas koszty były nieznacznie wyższe, natomiast w gospodarstwach najmniejszych wyniosły 0,94 zł.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem zmieniała się z 33% w gospodarstwach poniżej 8 tys. euro SO, do 54% w klasie gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-14). Tak duże różnice efektywności kosztów bezpośrednich związane są niewątpliwie ze strukturą wytwarzanej produkcji, a tym samym strukturą kosztów bezpośrednich.

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

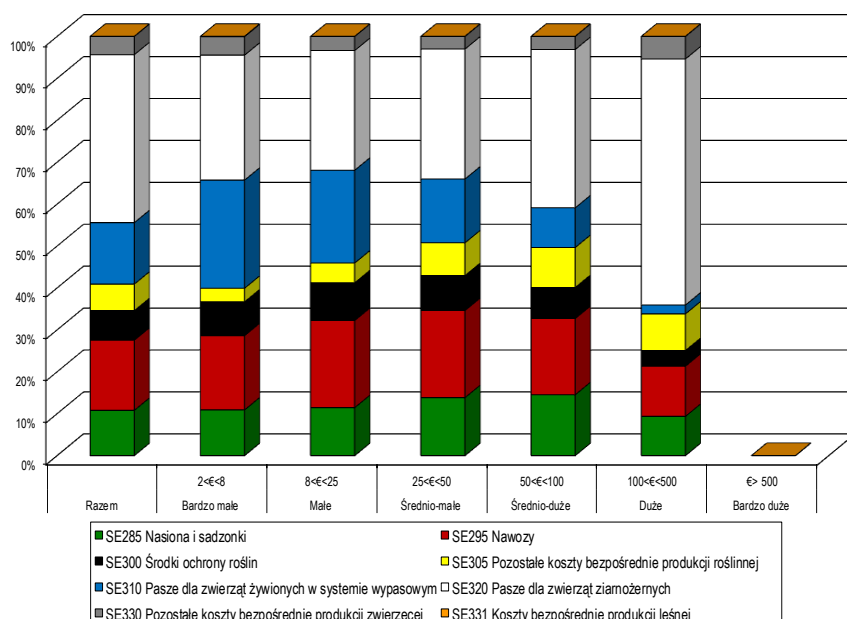

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej był koszt pasz dla zwierząt ziarnożernych (patrz: Wykres 2.2-15). Udział tych kosztów kształtował się przeciętnie na poziomie 40%. Jednakże w gospodarstwach dużych wyniósł on prawie 60% i był dwukrotnie większy niż w gospodarstwach małych (od 8 do 25 tys. euro SO). Związane to było niewątpliwie z udziałem pogłowia zwierząt ziarnożernych w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział kosztów pasz dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym w kosztach bezpośrednich małał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej i w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) wyniósł tylko 2%.

Udział kosztów środków ochrony roślin, kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie w większości gospodarstw, jednakże w gospodarstwach dużych był on prawie dwukrotnie niższy niż w gospodarstwach małych i średnio-małych.

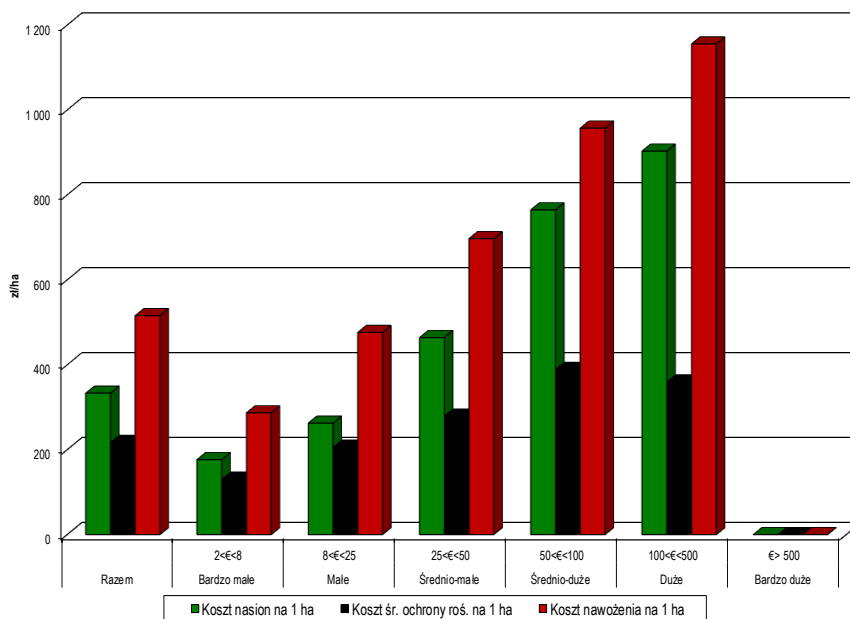
Pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej oraz zwierzęcej stanowiły niewielki udział kosztów bezpośrednich i rosły wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej osiągając łącznie 14% w gospodarstwach dużych (od 100 do 500 tys. euro SO).

Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

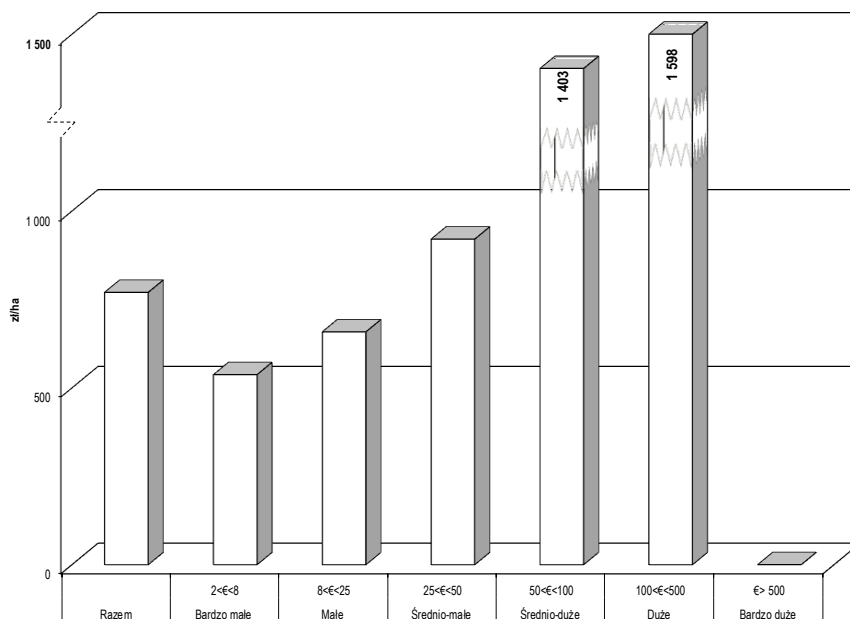
Koszty nawożenia i środków ochrony roślin, a także nasion i sadzonek w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-16) bardzo silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) koszty nawożenia były ponad 4-krotnie, a w przypadku nasion i sadzonek nawet 5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszty środków ochrony roślin w gospodarstwach średnio-dużych niemal 3-krotnie przewyższały te w gospodarstwach najmniejszych. Różnice w poziomie nawożenia i stosowania środków ochrony roślin są zbieżne z produktywnością ziemi mierzoną wartością produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (por. Wykres 2.2-7).

Wykres 2.2-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

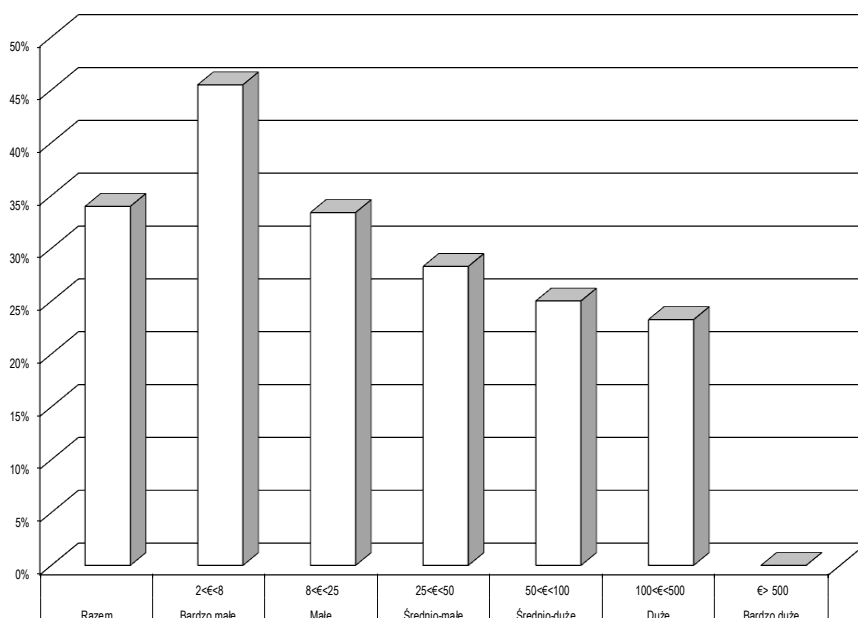
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów w gospodarstwach dużych był prawie 3-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bardzo małych. Wiąże się to niewątpliwie ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej i materiałochłonnością produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

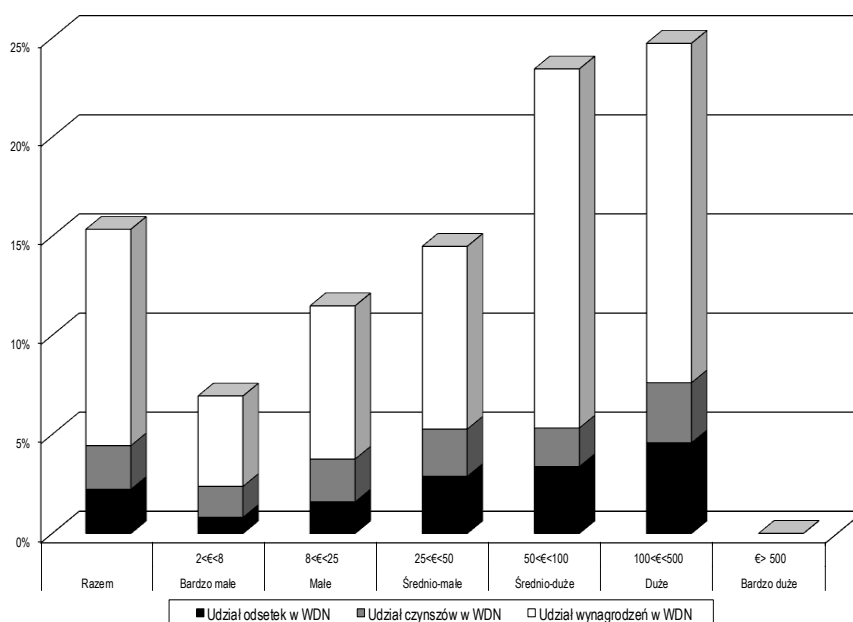
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach bardzo małych wyniósł on ponad 45% i był prawie dwukrotnie wyższy niż w gospodarstwach dużych (patrz: Wykres 2.2-18).

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹⁰. W tym przypadku warto zwrócić uwagę na stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw średnio-dużych i dużych. W gospodarstwach tych odpowiednio 23% i 25% wartości dodanej netto zostało przeznaczone na pokrycie kosztów czynników zewnętrznych, w tym około 18% stanowił udział wynagrodzeń. Jest to około 3,5-razy więcej niż w gospodarstwach bardzo małych. Potwierdza to fakt oparcia działalności gospodarczej przez te gospodarstwa na czynnikach zewnętrznych, przede wszystkim na pracy najemnej i kapitale obcym (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30). Ze względu na konieczność ponoszenia tych kosztów bez względu na sytuację dochodową, gospodarstwa te są znacznie bardziej wrażliwe na wszelkie zmiany koniunktury (patrz: Wykres 2.2-19).

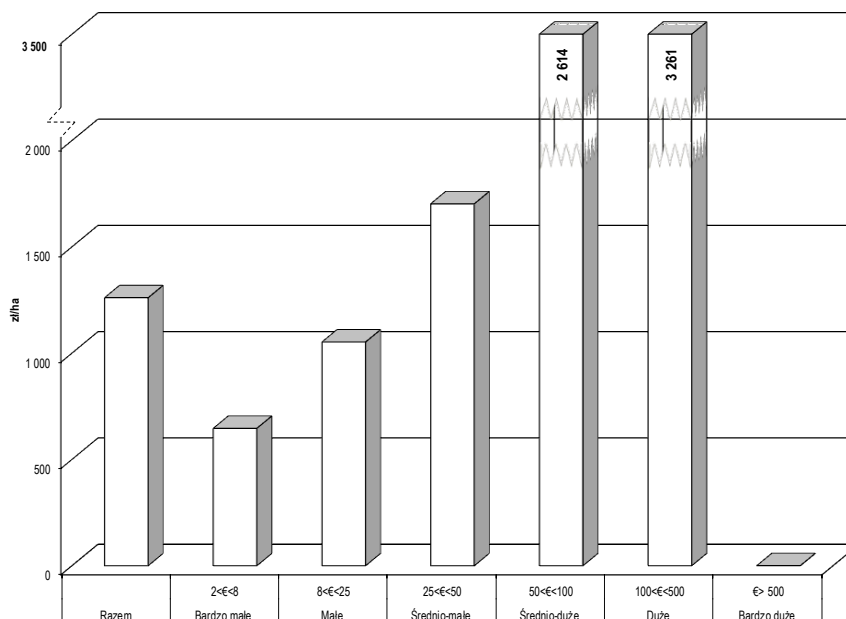
Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

Kosztochłonność produkcji roślinnej, charakteryzowana przez koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20) rośnie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 646 zł, a w gospodarstwach dużych 3 261 zł, były więc 5-krotnie większe. Związane jest to przede wszystkim z technologiami produkcji jak również z większym udziałem gospodarstw ogrodniczych w tej klasie wielkości ekonomicznej.

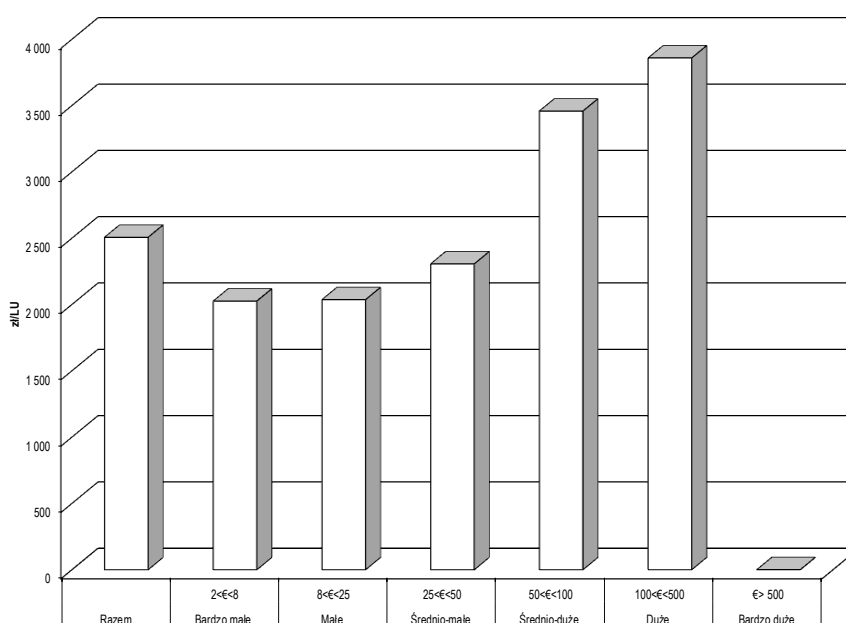
¹⁰ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

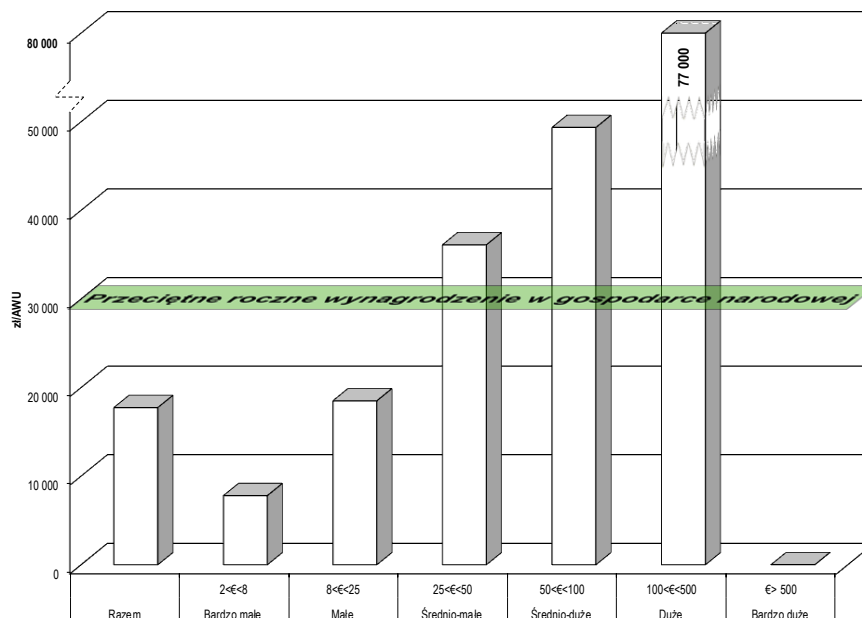
Kosztochłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU była także wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (Wykres 2.2-21). Jednak w gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio-małych różnice były niewielkie, a najwyższe koszty poniosły gospodarstwa duże (od 100 do 500 tys. euro SO). Wpływa na to zróżnicowanie struktury pogłowia zwierząt oraz systemu żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne.

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W regionie Małopolska i Pogórze wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną w średnim gospodarstwie była niższa od przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹¹. Występowały jednak pod tym względem istotne różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 25 tys. euro SO. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg wielkości ekonomicznej przekraczały przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach dużych ponad 2,5-krotnie) podczas gdy gospodarstwa z klas ekonomicznych poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe, w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła tylko 26% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. (patrz: Wykres 2.2-22).

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

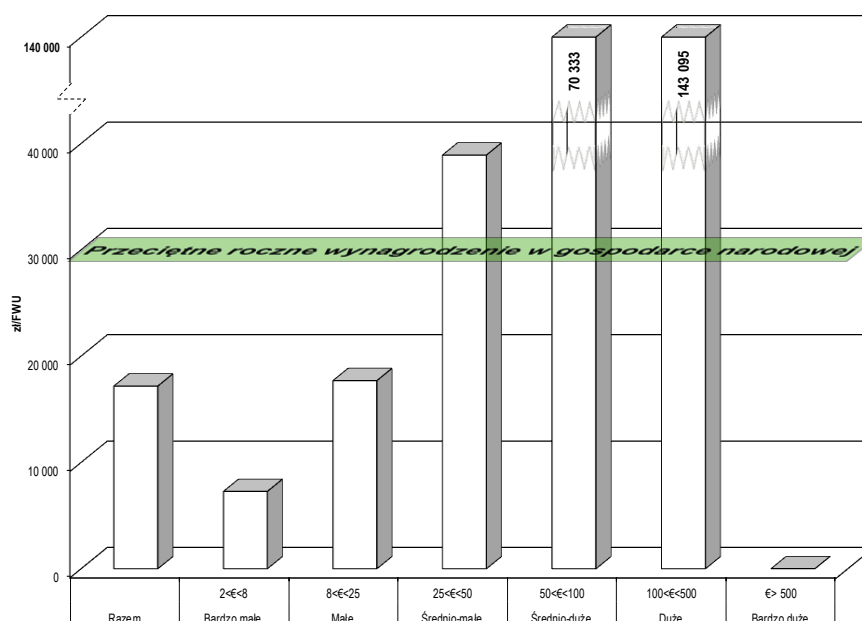
Podobną sytuację, jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną, można zaobserwować w rozkładzie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną rodziny. Tutaj również granicą było 25 tys. euro SO, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad 19-krotnie razy większy niż w gospodarstwach najmniejszych i prawie pięciokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi wytworzoną

¹¹ Patrz: przypis 7, na str. 25.

opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

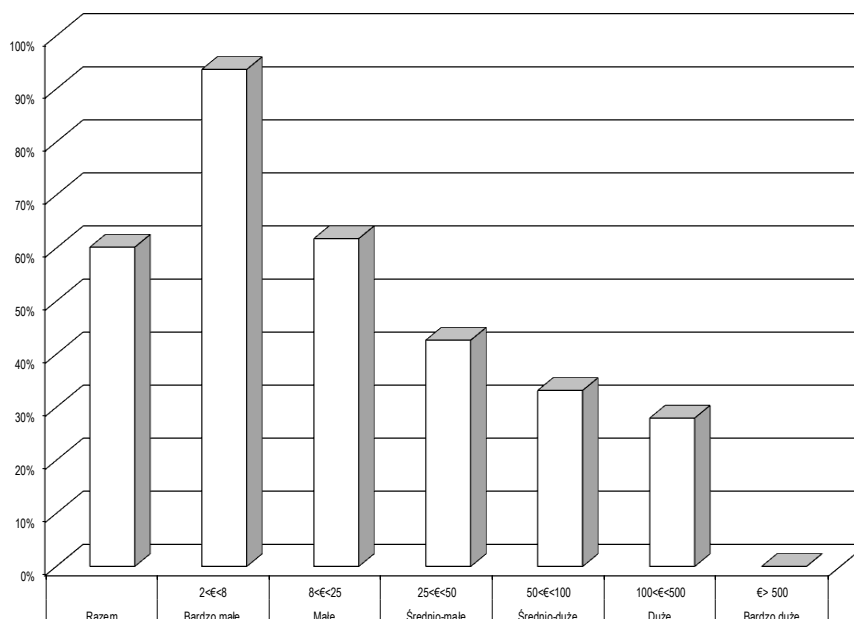
Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że prawie 92% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN, stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

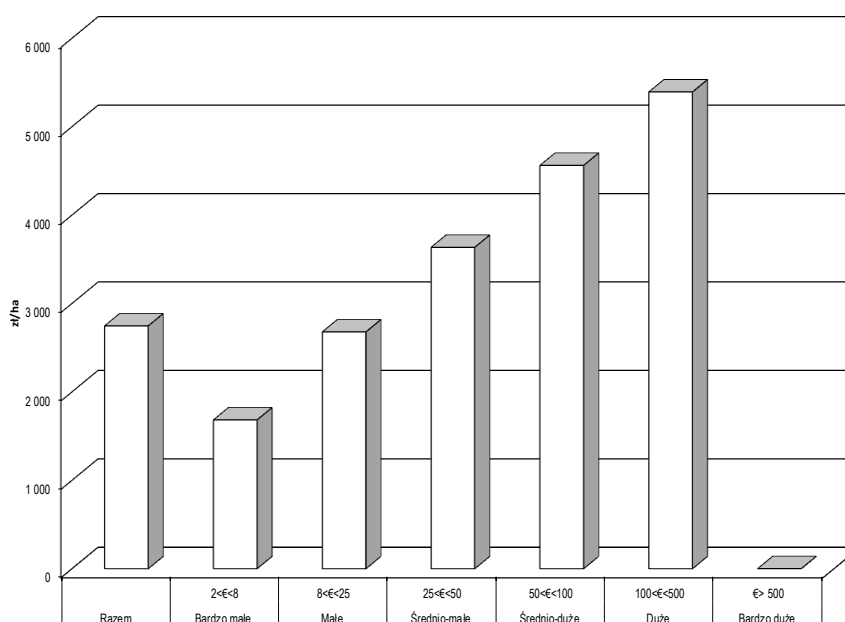
Relacja dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach do 8 tys. euro SO osiągnęła poziom 94%. Spadała ona wraz z wzrostem wielkości ekonomicznej, osiągając poziom 28% w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO). Średnio w regionie Małopolska i Pogórze relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu wyniosła 60% (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

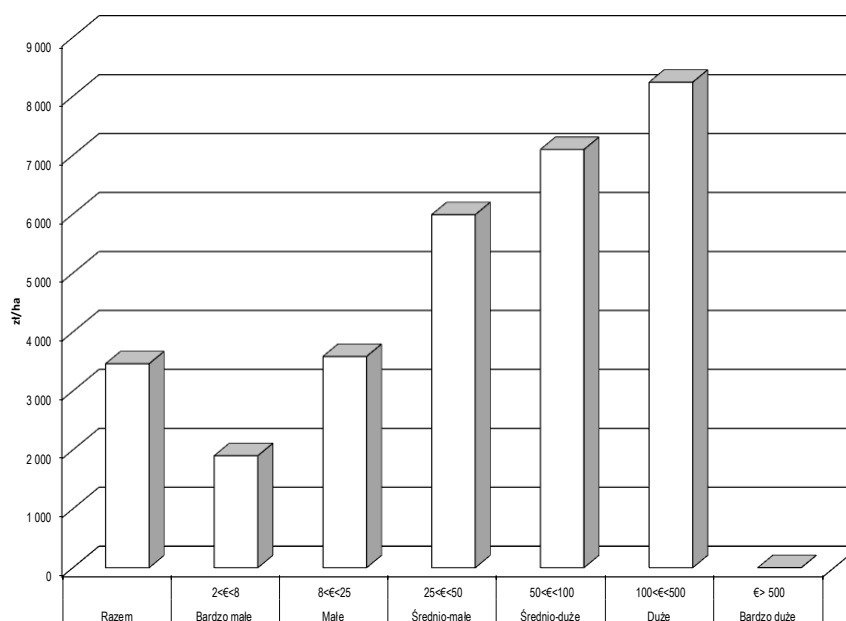
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. Efektywność ta zwiększała się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach dużych wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha wyniosła 5 392 zł/ha, podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych 1 683 zł/ha., a więc była ponad 3-krotnie wyższa (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

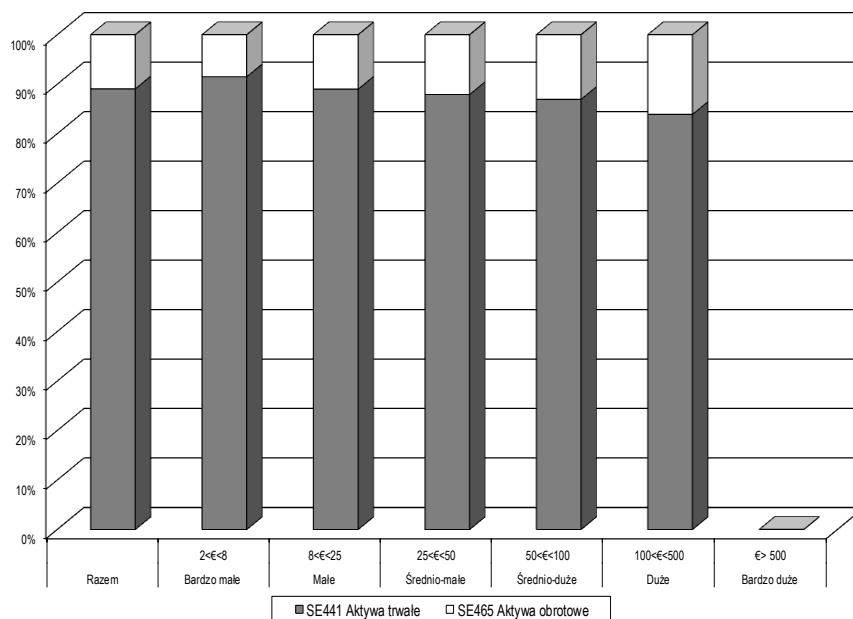
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Jednakże w tym przypadku różnica pomiędzy największymi gospodarstwami a najmniejszymi była ponad 4-krotna. Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze dochód w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych kształtował się na poziomie 3 460 zł.

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

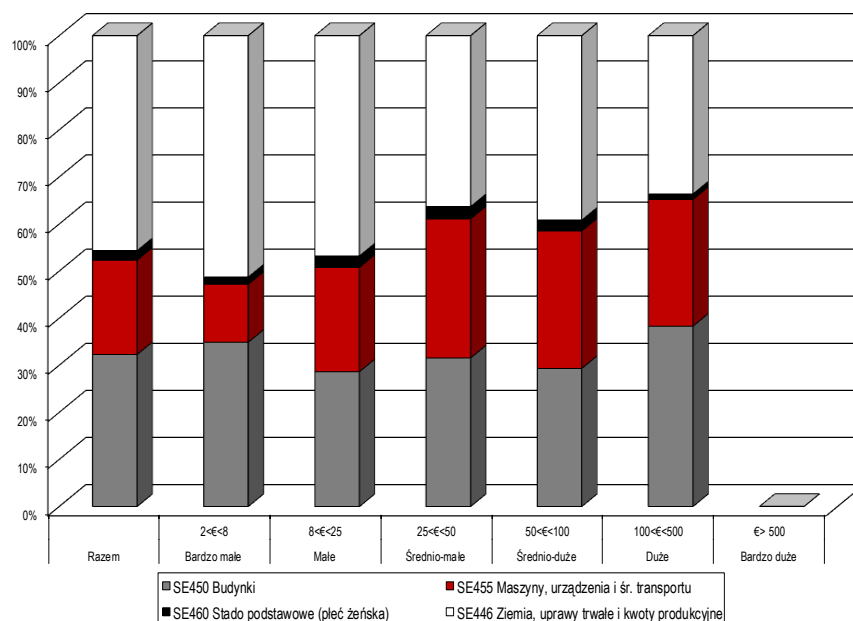
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się także struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 2.2-27). Im większe były pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy był udział środków trwałych. Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych malał z 92% w gospodarstwach bardzo małych do 84% w gospodarstwach dużych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa z klasy ekonomicznej 100-500 tys. euro SO były w najkorzystniejszej sytuacji. Jest to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (porównaj Wykres 2.2-6).

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze aktywów trwałych, w większości klas wielkości ekonomicznej, dominowała wartość ziemi, co związane jest ze zmianą zasad wyceny ziemi własnej i wysokimi cenami rynkowymi. Jedynie w klasie gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO udział ziemi miał nieznacznie mniejsze znaczenie niż udział budynków (patrz: Wykres 2.2-28).

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

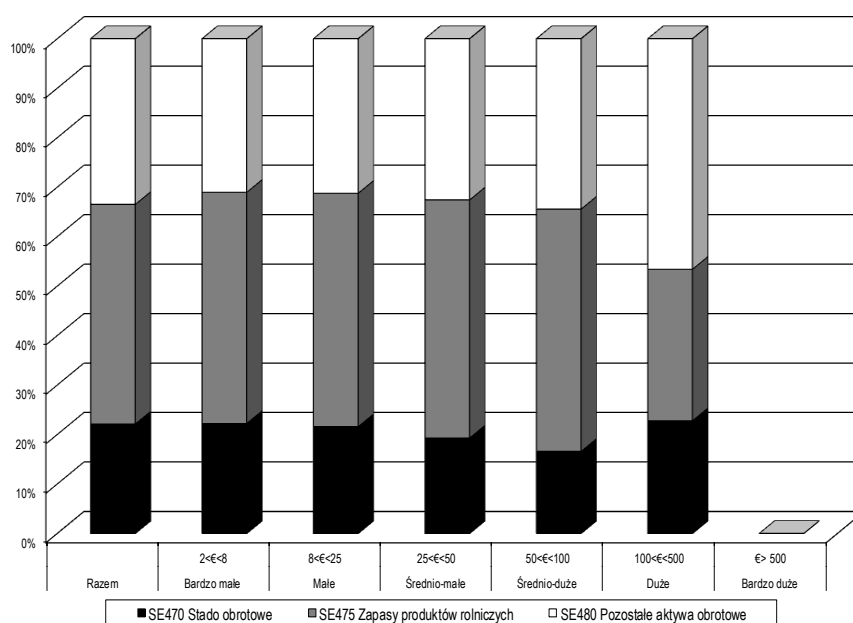

Najwyższym udziałem ziemi w strukturze charakteryzowały się gospodarstwa małe, jej udział przekroczył 50% wszystkich aktywów trwałych. Ciekawą tendencją można zauważyć

w przypadku udziału budynków i budowli, które są drugim ważnym składnikiem środków trwałych. We wszystkich klasach wielkości ekonomicznej kształtował się on na poziomie zbliżonym do przeciętnej i wynosił od 29% w gospodarstwach małych i średnio-dużych do 38% w gospodarstwach dużych. Największe zróżnicowanie wykazywał udział maszyn, urządzeń i środków transportu. Największym ich udziałem charakteryzowały się gospodarstwa w klasie od 50 do 100 tys. euro SO (30%) i było to 2,5-krotnie więcej niż w gospodarstwach najmniejszych. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa średnio-małe, jednakże wynosił on tylko 3%.

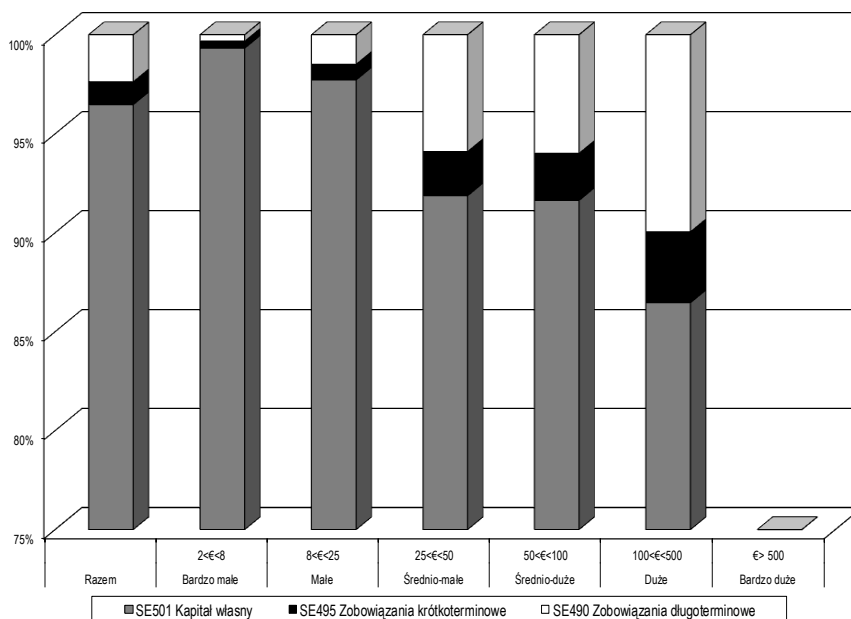
W strukturze aktywów obrotowych w większości analizowanych klas wielkości ekonomicznych największy udział miały zapasy produktów rolniczych (patrz: Wykres 2.2-29). Jedynie w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) dominowały pozostałe aktywa obrotowe. Stado obrotowe najmniejszy udział miało w gospodarstwach średnio-dużych -17%, a największy w gospodarstwach dużych - 23%. Przeciętnie 1/3 wszystkich aktywów obrotowych w regionie Małopolska i Pogórze stanowiły pozostałe aktywa obrotowe.

Wykres 2.2-29 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

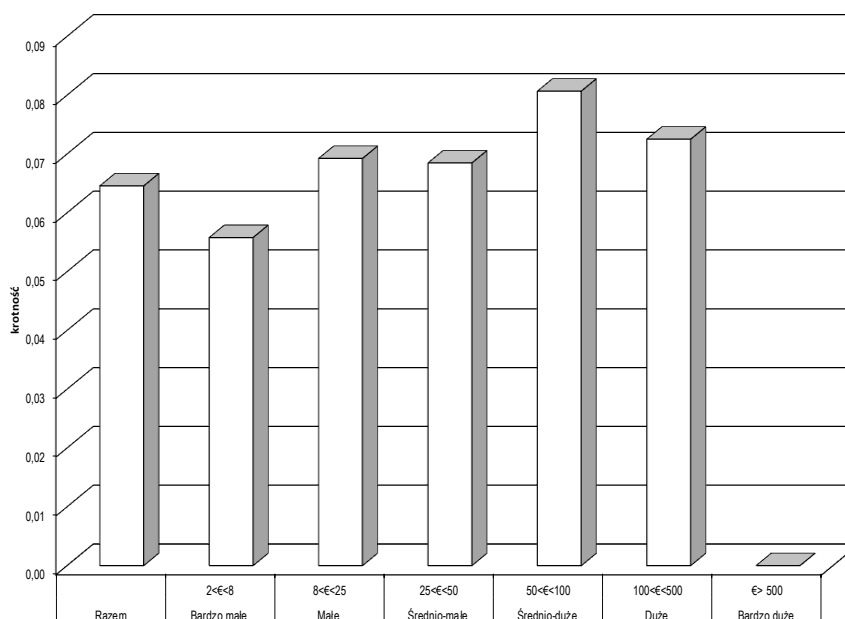
Struktura pasywów wykazała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) wyniosło 14%, przy czym 74% kapitałów obcych stanowiły korzystniejsze kredyty długoterminowe. W pozostałych klasach gospodarstw zadłużenie wyniosło poniżej 10%, a w gospodarstwach najmniejszych nawet poniżej 1%. We wszystkich gospodarstwach większą jego część stanowiły zobowiązania długoterminowe, przeciętnie 67%.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) w gospodarstwach małych, średnio-małych i dużych kształtował się praktycznie na tym samym poziomie. W gospodarstwach średnio-dużych osiągnął najwyższy poziom, natomiast w gospodarstwach najmniejszych odnotowano najniższy poziom tej relacji.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. W strukturze gospodarstw rolnych w regionie Małopolska i Pogórze dominowały gospodarstwa z mieszaną produkcją (wielokierunkowe) – 60,1%. Gospodarstwa tego typu w polu obserwacji Polskiego FADN posiadały w swoich zasobach 52,7% użytków rolnych.
2. Rozkład gospodarstw rolnych w regionie Małopolska i Pogórze według wielkości ekonomicznej dowodzi silnie prawoskośnego ich rozkładu. Udział gospodarstw najmniejszych (zaliczanych do klasy do 8 tys. euro SO) stanowił 65,1%, podczas gdy gospodarstw największych (powyżej 100 tys. euro SO) tylko 0,8%. Dane te wskazują, że gospodarstwa rolne funkcjonujące w tym regionie charakteryzują się niskim stopniem specjalizacji i zdominowane są przez gospodarstwa bardzo małe.
3. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród badanych typów produkcyjnych gospodarstw uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (25 003 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa mieszane (1 859 zł). Z kolei wśród grup zdefiniowanych wielkością ekonomiczną, przeciętnie najwyższą wartością dodaną na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (5 392 zł), a najniższą gospodarstwa z grupy gospodarstw bardzo małych (1 683 zł).
4. W analizowanych grupach gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (158 972 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (143 095 zł). Najniższymi wartościami charakteryzowały się natomiast gospodarstwa mieszane (10 909 zł) oraz gospodarstwa z klasy od 2 do 8 tys. euro SO (7 267 zł).
5. Najwyższy wskaźnik relacji dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa mieszane (83,0%). Według grupowania względem wielkości ekonomicznej przeciętnie najwyższy udział dopłat w dochodzie zaobserwowano w gospodarstwach sklasyfikowanych w grupie od 2 do 8 tys. euro SO (ponad 93%). Z jednej strony przeciętnie najmniej uzależnione od dopłat były gospodarstwa specjalizujące się w produkcji ogrodniczej (6,0%), a z drugiej strony gospodarstwa o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO (niecałe 28%). Prawidłowość ta odzwierciedla powiązanie kwoty wsparcia z zasobami ziemi rolniczej oraz niski poziom dochodów najmniejszych gospodarstw.
6. Porównywalne i wyższe od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (29 798 zł/osobę w 2013 roku) dochody osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu obserwacji stanowił około 8%. Analizując średnie wyniki dla typów produkcyjnych, w tej

grupie znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu i gospodarstwa ogrodnicze.

7. Wartość bezwzględna zużycia wewnętrznego (produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym), a także przekazania produktów do gospodarstwa domowego była najniższa w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych. Z kolei zużycie wewnętrzne rosło od około 5,3 tys. zł w gospodarstwach najmniejszych do ponad 58,4 tys. zł w gospodarstwach dużych tj. w klasie wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO. Przy czym udział zużycia wewnętrznego w strukturze produkcji malał wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstwa rolnego.
8. Najniższy udział kapitałów obcych w finansowaniu składników majątku gospodarstwa zaobserwowano w grupie gospodarstw najmniejszych, o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro (poniżej 1%) oraz w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (1,5%). Natomiast wśród gospodarstw relatywnie o najwyższym stopniu zadłużenia swoich aktywów znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (11,2%) oraz gospodarstwa z klasy wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (14%). Należy zaznaczyć, że w obydwu przypadkach większość kapitału obcego stanowiły zobowiązania długoterminowe.
9. Niewielka część gospodarstw w regionie Małopolska i Pogórze generowała dochody porównywalne z przeciętnymi w gospodarce narodowej. Należy podkreślić, że wysoka intensywność gospodarowania, tak jak w przypadku upraw ogrodniczych nie gwarantowała osiągnięcia dochodów parytetowych. Wysokość dochodów powiązana była ze skalą produkcji, przy czym dopłaty najsilniej kształtowały dochód gospodarstw najmniejszych.
10. Zaprezentowane wyniki mają charakter średnich ważonych dla gospodarstw towarowych znajdujących się w regionie Małopolska i Pogórze. Oznacza to, że poszczególne gospodarstwa zakwalifikowane do poszczególnych typów rolniczych, a także klas wielkości ekonomicznej miały zróżnicowane wyniki. To pozwala na wskazanie różnic w skuteczności gospodarowania poszczególnych grup gospodarstw, służąc procesowi formułowania polityki rolnej i zarządzania gospodarstwem rolnym.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB